

D R A U G A S MOKSLAS MENAS LITERATŪRA

ANTROJI DALIS / 1968 METAI, VASARIO MĖNESIO 17 D. / FEBRUARY 17, 1968 / PART TWO NR. 41 (7)

ASMENS LAISVEI PRIKLAUSO IR TAUTOS LAISVĖ

Juozas Girmius

Vieną paradokso mūsų dienomis tenka konstatuoti: asmens laisvė aukštinama, bet tautų laisvės klausimu laikomasi abejingai.

Didžiosios prancūzų revoliucijos iškeltos žmogaus ir piliečio teisės pavydžiai saugomos. Piktinamasi, reginti jų paneigimą. Jų vardan toleruojamas net aki-vaizdas laisvės piktnaudžiavimas.

Tačiau kitaip su tautų laisve. Dėl pavergtųjų nuosirdžiai nesi-sielojama. Greičiau į kovą dėl jų laisvės žūrima lyg i kone reakci-
nį reikalą — šovininį naciona-
lizmą.

Paradoksas tai dėl to, kad iš tikrųjų asmens ir tautos laisvė yra susietos: iš asmens laisvės nuosek-liai plaukia ir tautos laisvė. Neat-sitiktinai tautų laisvės idėja įsi-
žiebė tuo pačiu metu, kai kūni-
josi asmens laisvė pagrįsta demok-ratinė valstybės samprata. Nevel
tui ir JAV prezidentas Woodrow
Wilson savo garsiuose 14 punktu
tautų apsisprendimo teisę skelbė
tuo metu, kai žmonija po I pasa-
ulinio karo ieškojo kelio šviesesnėn
ateitin.

Sugriuvus senosioms imperi-joms, iš tiesų daug tautų po I pa-
saulinio karo pradėjo nepriklaus-
omą gyvenimą. Deja, II pasauli-
nis karas daugeliui tų pačių tau-
tų vėl išplėšė laisvę, kai Vakarų
demokratijos abejingai leido są-
jungininkai Sovietų Sąjungai vyk-
dyti savo imperialistinius planus,
apie kuriuos carinė Rusija tik sva-
jojo. Net ir dabar, rodos, turėjus
laiko atverti akis ir blaiviau spre-
sti, nesigalima, kad buvo leista
tautų laisvės principą išduoti.

Tiesa, apgailestaujama, kad pa-
vergtuosiose kraštuose piliečiai
nepakankamai turi demokratinių
laisvių. Tačiau ne laisvės reika-
laujama pavergtosioms tautoms,
o tik guodžiamasi ir guodžiama,
kad pamaži vykstanti "liberaliza-
cija" igralsis ir pavergtuosius su-
laukti daugiau demokratinės lais-
vės. Lyg tam tikra "liberalizaci-
ja" (atsit, "demokratizacija")
galėtų ir vergiją patelsinti! Nere-
gima ir nejauciama, kad jokia
vergija nėra sutaiikoma su demo-
kratija, kad demokratija reikalau-
ja laisvų tautų.

Kodėl nematoma šio sau pa-
tiems prieštaravimo, aukštinant
asmens demokratines laisves, bet
nuvertinant tautų teisę i laisvę?

Be abejo, daugelio blaivų mas-
tymą temdo nelemtas po I pasa-
ulinio karo iškilimas nacionalisti-
nių fašizmo ir nacizmo sąjūdžių,
atsakingų už II pasaulinio karo
sukėlimą. Ir visam pasauliui, ir

pačioms toms tautoms didelė ne-
lemtis buvo šis nacionalizmas:
paneigęs demokratinis princi-
pus, jis gniaužė ir savo tautos
laisvę ir imperialistiškai mojosi
kitas tautas pasivergti.

Betgi nieku būdu netenka fa-
šizmo ar nacizmo nelemties ge-
neralizuoti išvada, kad apamai
tautinis rūpestis gimdo tokį tota-
listinį nacionalizmą. Ne patį tau-
tinį rūpestį galima kaltinti dėl to,
kad juo kas piktnaudžiavo. Anti-
demokratinis totalizmas gali pasi-
naudoti ne tik nacionalizmu, bet
ir internacionalizmu, kaip liudi-
ja bolševikinis rusų komunizmas.
Šiaip ar taip, iš esmės antidemo-
kratinis yra totalistinis naciona-
lizmas, o ne apamai tautinis rū-
pestis. Priešingai, kaip minėta,
jau pati istorija rodo tautinio rū-
pesčio demokratinę kilmę.

Nors ir žinoma tautinio rūpes-
čio demokratinį pagrindą, neretai
pačios demokratijos vardan ima-
masi ji (tautinį rūpestį) nuvertin-
ti. Savo laiku teko stebėtis net to-
kio didelio humanisto, kaip Jac-
ques Maritain, valstybės teorija,
kurioje šis prancūzų katalikų filo-
sotas tautinės valstybės mintį trak-
tuoja tik nacionalizmo antide-
mokratine apraška. Valstybė jis
regi dvasinį žmogaus proto kūri-
nį, o tautą laiko daugiau tik bio-
loginiu prigimties gaminiu. Daug
ir kitų demokratijos grindi-
mą vis paverčia tautinio rūpes-
čio nuvertinimu, jei ne tiesiog pa-
neigimu. Užtat nenuostabu, kad
ir faktiškai jaudinamasi dėl vie-
nuro ar kituro demokratijos paže-
dimo, bet visiškai ramiai sutinka-
mas laisvės paneigimas tau-
tomis.

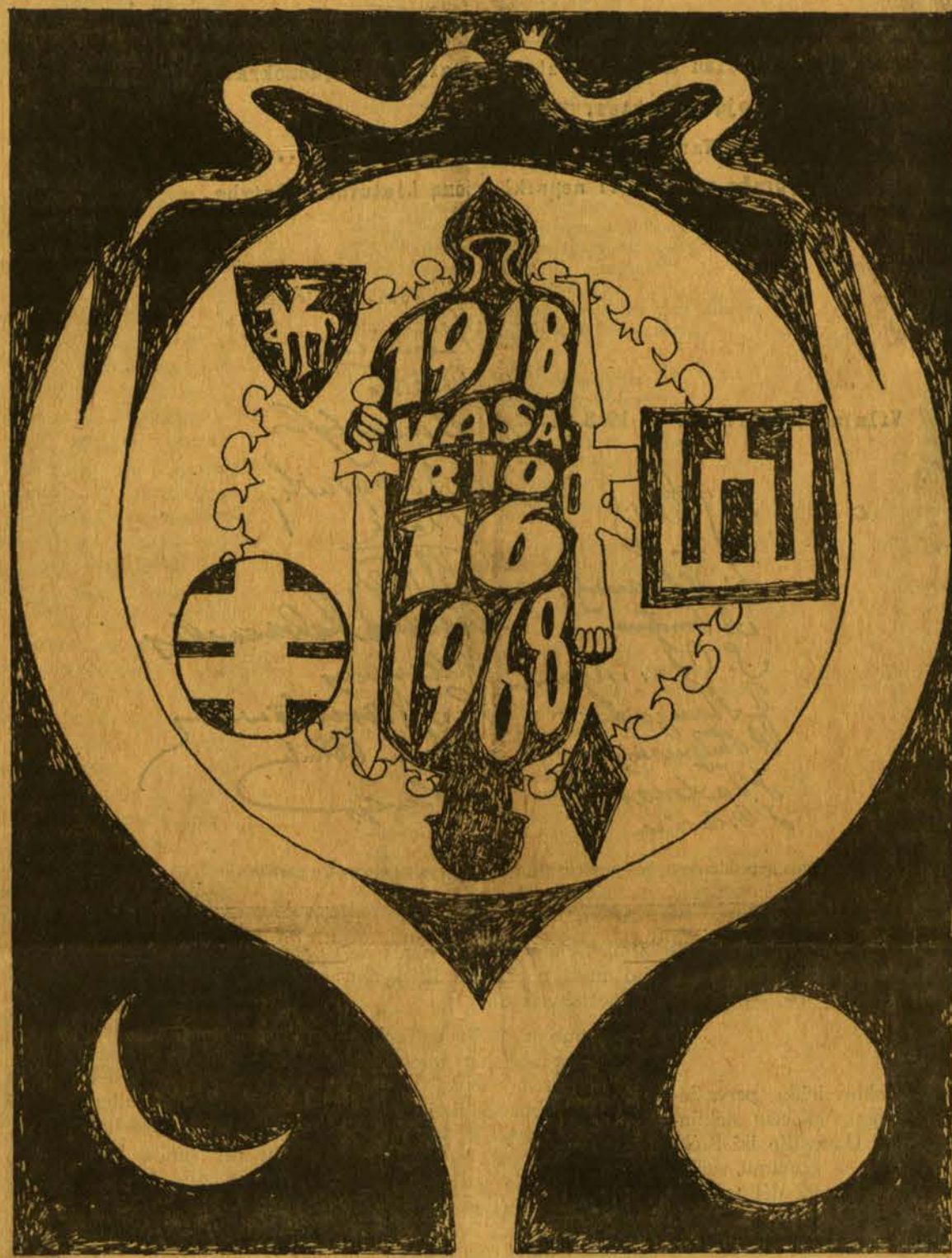
Norėdami tai suprasti, aiškina-
mės, kad mūsų amžiaus žmogus
yra jautresnis individui, negu ko-
lektyvams. Gal būt, tai tiesa. Bet
tada kyla tolesnis klausimas: ko-
dėl nematoma, kad ir individas
turi kentėti, jo tautai esant ver-
gijoj?

Cia reikia pasakyti: šis neautu-
rumas paprasčiausiai kyla iš to ak-
lumo, kurį sudaro tik i save žiu-
rėjimas ir visko vertinimas tik iš
savo rūpesčių.

Iš tiesų, vadinamąją amžiaus
opinią visų pirma kuria didžio-
sios tautos, kurios yra saugios dėl
savo ateities. Jose aktualu būdė-
ti tik dėl individo demokratinių
laisvių, o tautinė laisvė savaime
užtikrinta. Netekus patirti tauti-
nės nelaisvės, nejauciama nė tau-
tinės laisvės vertės.

Didžiosiose tautose nėra reika-
lo žadinti tautinį rūpestį. Priešin-
gai, galima be pavojaus kalbėti
apie tautinius "siaurumus" ir
skelbti vienokį ar kitokį interna-
cionalizmą. Didžiosiose "katilinė-
se" tautose internacionalizmas y-
ra dargi naudingas, nes leidžia
sėkmingiau vykdyti "tautinių ma-
žumų" tirpymą "anttautinės
tautos" katilė. Visos imperijos
vadovavosi šia politika: skelbti
internationalizmą, lyg nusikra-
čius bet kokio tautinio "siauru-
mo", o faktiškai šiuo internacio-
nalizmu nacionalistiškai naudo-
tis mažųjų tautų blėsinimui.

Nelemtas yra šovininis nacio-
nacionalizmas, nes kelia nesantaiką
tarp tautų ir kludo jų tarptauti-
nį bendravimą. Bet nemažiau ne-
lemtas yra internacionalizmas,
kai jis vienu atveju tarnauja di-

Piešinys Alvydo Bičiūno

džiųjų tautų nacionalizmui ar
antru atveju migdo pasaulio są-
žinę tautų laisvės rūpesčiu.

Būdami mažos tautos vaikai,
tai visa žinome ne knygiskai, o
iš mūsų skaudžios tikrovės tiek
vynėje, tiek išėjvioje.

Žinome, kad jokia demokratinė
"liberalizacija" negali pakeisti ne-
priklausomybės. Ir demokratiš-
kiausia "liberalizacija" gali vergi-
ją tik sušvelninti, o ne iš jos iš-
laisvinti. Be abejo, geriau turėti
daugiau laisvės, negu mažiau.

Dėl to ir džiaugiamės, kad po Sta-
lino mirties bent šiek tiek sušvel-
nėjo okupacinis režimas. Tačiau,

jei ir tikra demokratinė santvar-
ka pakeistų Rusijoje bolševikinį
režimą, vis vien tai nereikštų Lie-
tuvai laisvės, kol nebūtų leidžia-
ma nepriklausomai gyventi. Ka-
gi reikštų naudojimąsi demokra-
tinė laisve dalyvauti valdžios pa-
rinkime, jei tektų rinktis tik tarp
svetimųjų. Iš Maskvos tvarkomas
gyvenimas vis vien liktų rusų
rankose. Nepakanka tik demokra-
tijos santvarkos, kad vergija ne-
būtų, kas ji yra.

Demokratija, kuri nori likti a-
bejinga tautų laisvei, faktiškai
lieka hipokritiška, nes asmens
laisvė yra neatsiejama nuo tau-

tos laisvės. Kaip žmogus priklaus-
o savo tautai, taip asmens lais-
vėi priklauso ir jo tautos laisvė.
Nelaisvoj tautoj ne atskiras indi-
vidas negali būti tikrai laisvas.

Būti laisvam — tai nevaržo-
mai save išskleisti. Tai daugiau,
negu tik turėti formalias piliečio
laisves. Jos lieka bergždžios be a-
titinkamų sąlygų. Marksas ne be
pagrindo kėlė, kaip mažai ką for-
malios laisvės reiškia proletaria-
tui, ir akcentavo ūkinio sąlygų
reikšmę realiai laisvei įkūnyti.
Bet nemažiau svarbu realiai lais-
vei įgalinti ir tai, kad būtų lais-
(Nukelta i 2 ps.)

Kertinė Parastė

HEROIZMAS DABARTIES TIKROVĖJ

Laisvė yra žmogaus prigim-
ties žymė. Tik laisvas žmogus
gali būti pilnai kūrybingas, iš-
reikšti savo dvasios turinį pa-
sirinktu pavidalu. Tačiau, anot
M. Scheebeno, "laisvė nėra ne-
utrali, absoliuti nepriklausom-
ybė", kuri galėtų veikti be ri-
bų. Priešingai, ji eina kartu su
moraline atsakomybe ir turi
naudotis proto galia atskirti
vertybių laipsnius. Laisvė ir
atsakomybė turi apspręsti vis-
us žmogaus veiksmus — kū-
rybą, veiklą, kitų žmonių rei-
kalų supratimą, atečiai palie-
kamus kultūrinius turtus, išti-
kymybę savo tautai.

Ateitis nėra pilnai žmogaus
valioje, bet kiekvienas priside-
da prie jos kūrimo. Ateitis —
tai būsimą dabartis, praeitis —
tai buvusioji dabartis. Per da-
bartį žmogus eina į ateitį, jė-
gų sėdamasis ir mokydama-
sis iš praeities laimėjimų ir
pralaimėjimų. Gyvenimas tik
šia diena ir atsitiktinumu nėra
vertas žmogaus kilnumo. Juo-
ba jis neturi vertės išėjviui,
kuris dėl laisvės paliko savo
tėvynę. Todėl jis turi dar di-
desnę pareigą kurti ateitį,
nes laisvę išsaugojo labai bran-
gia kaina.

Lietuvių tautos kultūrinis
palikimas plačia prasme pri-
klauso išėjvijos laisvam apsi-
sprendimui, nes atsakomybės
įsipareigojimas ji persekios iki
karsto, nepaisant, kaip jis sa-
vo naująjį gyvenimą bekurty
ir kaip įsijungtų i naujojo
krašto gyvenimą. Jei jaunes-
niesiems pavergtoji tėvynė ir
jos ateitis yra tik studi-
jinė ar pasakojimų išvada,
tai vis tiek "ateitis turi nu-
kreipti jį akis i praeitį, kur
randamos savo santykiui su
praeitimi elgesio normos" (J.
Ortega y Gasset). Nuo parei-
gos atiduoti savo tėvynę ar
tėvų kraštui kultūrinę duoklę
niekas nėra laisvas, nors mo-
raliai tai ir priklauso laisvam
apsisprendimui.

Pavergta tauta yra žaloja-
ma fiziškai ir moraliai. Vergi-
joje ji gali tik tylėti arba tik

labai didelėmis aukomis palik-
ti tautos atečiai didesnį kiekį
nėnykstančių kultūrinių verty-
bių. Jei jaunesniųjų ir komu-
nistinėje dvasioje išauklėtų
lietuvių atsakomybė už tautos
ateitį ir sumažėja, tai vyres-
nieji jaučiasi prievartaujami
tarnauti svetimiesiems ir kar-
tais nenoromis išduoti savo tė-
vynės interesus. Kai herojiš-
komis pastangomis kas nors
padaroma tautai, mes džiau-
giamės, bet tai nereiškia, kad
turime palikti juos vienus jų
herojinėms pastangoms. Išei-
vija turi papildyti, ko trūksta
paverttiesiems, ypatingai kul-
tūrinėje srityje, kad ateitis ne-
stokotų pilnų kūrybos aruodų.
Rūpestis laisvės byla ir vi-
suomeninių sambūrių uždavi-
niai yra reikalingi. Bet kūrė-
jai ir kultūrininkai ne visuo-
met tinka žioma sritims. Jie
gali ir turi atiduoti savo laikui
ir savo tautai kultūrinių ver-
tybių duoklę. Jie turi nešti
šviesos kibirkštis i savo aplin-
ką ir įdegti tautinę ugnį atei-
čiai, kad prie jos galėtų šildy-
tis ir tie, kurie jau nebeturės
tokių progų, kokias dar turi
mūsųji karta. Ne begėstančio-
mis ir besikeičiančiomis tradi-
cijomis išlaikomos didžiosios
vertybės, bet nuolatinis tauti-
nio sąmoningumo ugdymas, lie-
tuviško švietimo bei mokymo
stiprinimas, jauniosios kartos
įdaiginimu tautiniam ir kultū-
riniam dirvone. Šiandien auko-
jimas jėgų švietimui, lituanis-
tinėms mokykloms, jaunimo
organizacijoms ir savo kultū-
ros skiepijimui yra tas pagrin-
dinis darbas, kurį turime teisę
vadinti nesunykstančia verty-
be.

Lietuvos nepriklausomybės
atstatymo 50-ties metų sukak-
tis ir laisvės kovos metai ne-
turi užsibaigti tik politinių lai-
mėjimų prisiminimu. Politika
greitai keičiasi ir tėra tik kul-
tūrinio brandumo išdava. Poli-
tiniai veiksniai savo veiklą
gali ribotis tik laisvės byla,
bet ir tai šiuo metu būtų veik-
los galimybių neleistinas su-
siaurinimas. Kultūros žiburių
nešėjai turi savo idėjas per-
duoti ir politiniams veiks-
niams, bet jie savo dvasinius
aruodus ištuštintų, jeigu tik
politikos praplėtimui terastų
tinkamų žodžių. Jų uždaviniai
yra platesni ir pastovesni. Jie
savo kūrybiniais užmojais turi
dabartyje susieti praeitį su
ateitimi, kad tautos likimas ne-
būtų statomas tik ant kalbų,
pareiškimų ir rezoliucijų pa-
grindo. Jei svetimtaučiai šian-
dien mus kiek vertina ir pri-
sideda prie mūsų veiklos iškė-
limo viešumon, tai daugiausia
tik dėl to, kad jie mumyse ran-
da vertybių sau patiems.

Svetimame krašte gyvena-
mi, mes turime naudotis viso-
mis galimybėmis atiduoti savo
duoklę tautai. Jaunoji karta
nėra jau suaugusi su visomis
tautinėmis tradicijomis, kaip
vyresnioji, bet ji savo laike ir
savo aplinkoje turi kurti nau-
(Nukelta i 2 ps.)

Šiame numery:

- Asmens laisvei priklauso ir tautos laisvė (Juozas Girmius).
- Heroizmas dabarties tikrovėj.
- M. Krupavėnas atsiminimai iš 1918 metų.
- M. Liorde garbės elegijų epilogas (Jonas Aistis).
- Jurgio Jankaus naujo romano iš-
tauka.
- Vladio Slaito, Karo Bradūno ir
Pierre Emmanuel elėračiai.
- Pirmosios dienos garbės kar'nome-
nėje (K. Alisauskas).
- Kapitonas Palstas 1919 metų Lie-
tuvoje (J. Brėmas).
- Adomas Varnas apie mūsų himnų,
trispalvę, Basanavičių ir kt.
- Akademinės prošvaitės: atidaro-
ma dramos studija, muzika ir lite-
ratūra "Satrijoj".

Lietuvos Taryba, 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje paskelbusi Nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą. Pirmoje eilėje iš kairės i dešinę: J. Vileišis, dr. J. Šaulys, kun. J. Staugaitis, St. Narutavičius, dr. J. Basanavičius, A. Smetona, kan. K. Saulys, Stp. Kairys, J. Smilgevičius. Antroje eilėje iš kairės i dešinę: K. Bizauskas, J. Vailokaitis, D. Malinauskas, kun. V. Mironas, M. Biržiška, kun. A. Petrulis, S. Banaitis, P. Klimas, A. Stulginskis, J. Sernas ir Pranas Dovydaitis.

KERTINĖ PARAŠTĖ

(Atkelta iš 1 psl.)

jas vertybės ne tik svetimam kraštui, nors su juo jau pradeda suaugti, bet ir savo tėvų kraštui, kurio istorijos iškarpos dar nesuklastotai byloja ir joje. Ortega y Gasseto žodžiai kaip tik tinka šiam kraščiui: „Tradicinis dvasios palikimas jau išsikvėpė... Mes patys turime dabarties tikrovę spręsti savo problemas be praeities pagalbos — ar tai būtų meno, mokslo ar politikos srityje“.

Pracities priminimas jau mums neatskamba tokiu aišku, kuris rastų aiškesnį atsakymą. Bet užtat dabartis, kuri veda ateitį, nurodo kelius, priemones ir būdus, kaip mes į ją turime žengti. Tikrai yra būtina, kad pilnutinė laisvė, kurią mes turime, būtų vertai naudojama, nes „laisvė pasaulyje suteikia neaprepiamos reikšmės vaidmenį ir paskatą“ (J. Maritain). Juo labiau pavergtos tautos atstovams, galintiems plačiausiomis kūrybinėmis apraiškomis parodyti savo tautos genijus.

Skatiname savo aplinkoje heroizmą ir ieškome žmonių, kurie tuo heroizmu pasireikštų. Žiūrėdami iš tolo į pavergtą tautą, norime, kad ten likę visi būtų herojai ir išaugintų tik tokius pat savo vaikus. „Nieko nėra kito, ko žmogus taip trokštų, kaip herojiškas gyvenimas, ir nieko nėra taip sunku žmogui rasti, kaip tikro heroizmo“ (J. Maritain).

nes heroizmas pasireiškia ne tiek tada, kai žmogus gyvena sunkiose sąlygose, kiek tada, kai jis, niekieno neverčiamas, dideliu pasiaukojimu ir laisvai atlieka reikalingus darbus.

Tėvynėje herojų yra, tik gal mes jų nepastebime, o pagaliau ir jie patys tokiais nesirodo. Nūn reikia ugdyti moralinius ir tautinius herojus išėjimoje, kur sąlygos bet kokios kūrbybai nėra labai palankios. Čia yra herojus, kuris jaunimą veda lietuvišku keliu, kuris savo kūrybinę duoklę atiduoda tautos atečiai, kuris nevengia asmeninės aukos, kada reikia savo įnašą stiprinti išėjimoje ir pavergtos tautos dvasią. Herojus yra ne tas, kuris pajėgia griauti, bet tik tas, kuris sugeba kurti vertybes — moralines, kultūrines, socialines.

„Siūlyti žmogui tikslą žmogiškumą (net ir jo paties patogumus) yra paties žmogaus išdavimas ir linkėjimas jam nesėkmės“ (J. Maritain). Žmogaus aplinkoje dar yra dvasinių, tautinių ir žmonių reikšmingų vertybių, kurių ypač savo valstybinės šventės suakties proga niekas negali praleisti pro akis, jomis nesirūpindamas ar joms likdamas abejingas. Tauta — tai mes, kurie gyvename jos dvasia ir degame jos kūrybine ugnimi, kurie norime savo suteiktą palikimą praturtinti jos ateitį. Turtindami savo tautą, net ir svetur gyvendami, kartu turtiname ir tą kraštą, kuris yra tapęs mums antrąja tėvyne.

Pr. Gr.

Lietuvos Taryba savo posėdyje vasario 16 d. 1918 m. vienu balsu nutarė kreiptis: į Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių vyriausybės šiuo pareiškimu:

Lietuvos Taryba, vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdama pripažintą tautų apsisprendimo teisę ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo mėn. 18-23 d. 1917 metais, skelbia atstatanti nepriklausomą demokratiniiais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau sušauktas steigiamasis seimas, demokratiniu būdu visu jos gyventojų išrinktas.

Lietuvos Taryba pranešdama apie tai vyriausybei, prašo pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Vilniuje, vasario 16 d. 1918 m.

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo akto turinys su signatarų parašais

ASMENS LAISVEI PRIKLAUSO IR TAUTOS LAISVĖ

(Atkelta iš 1 psl.)

va ir pati atitinkama tautinė bendruomenė.

Žmogus gimsta ne kažkokio abstrakčiojo teisinio tuštumo, kad jo laisvė pakaktų formalių demokratinių teisių. Gimstame tautoj, istoriškai susiklosčiusio amžių būvyje ir sukūrusioje savo charakteri bei kultūrai. Tautoj ir reikiame, save išskleidami. Betgi kaip gali asmuo save laisvai išskleisti, jei jo tauta yra priešpadoj? Iš aukščiausiai teikiama laisvė lieka malonė. O malonės teikimas visa da šykštus. Kad ir kaip liberaliai būtų teikiama laisvė, vis vien svetimoj valdžioj tauta atsiduria pavojun. Jei tiesiog tautinė individualybė ir nėra gniaužiama, ji ginti savo tautinę individualybę, nejučiomis formuojasi pasamonėj varžantis gailstis, kodėl gimta mažoj tautoj. O kai šis gailstis iš pasamonės pasiekia sąmonę, jis neišvengiamai virsta pagunda atsakyti to, kas sava, ir taikytis prie to, kas svetima. Gi tai ir yra pagunda parduoti savo laisvę.

Kaip asmens laisvei priklauso

jo tautos laisvė, taip savo ruožtu tautos laisvei priklauso jos valstybinė nepriklausomybė. Šios dvi pagrindinės viena su antra susijusios mintys ir gaivina mus, švenčiant Vasario 16-tąją. Nėra placentio ar siauresnio šių tautinės laisvės principų supratimo, kai ne teoriškai laisvę diskutuojame, o telkiamės ties tragiškuoju mūsų tautos likimu. Nėra klausimo, kam teikti „prioritetą“ — tautinei laisvei ar valstybinei nepriklausomybei, nes tai neatstojami dalykai. Kaip nėra „aukso vidurio“ tarp laisvės ir vergijos, taip nėra jo ir laisvės kovoje. Kam nėra aišku, ar mūsų tauta nėra laisva ir sovietinėje vergijoje, tam akių neatvers ir jokia tariamai mokslinė „istorinių sąlygų“ analizė. Ieškoma „aukso vidurio“, kai nebežinoma, ar vergija yra vergija.

Nėra daug laisvių. Tik vergijų gali būti daug ir įvairių, o laisvė tėra viena. Kaip viena yra Lietuva, taip viena mums tėra ir laisvė — sava, o ne svetinė ar kuri kita. Tos pačios tautos vaikai esame ir tėvynėje, ir čia. Tos pačios ilgimės ir laisvės.

la, kad nesirūpino jos išleisti į pasaulį, o jam mirus, sulaukus bene 90 metų amžiaus, kažkur dingio ir jo kūriniai. Kun. Rupka buvo didelis ir karštas patriotas. Apie Lietuvos Nepriklausomybę jis kalbėjo pro ašaras. Ir džiaugėsi, kad Dievas leido jam taip ilgai gyventi ne be reikalo, nes jo amžiaus svajonė — Nepriklausoma Lietuva jau kūnijosi realybėje, ir jis dar turės laimės Nepriklausomos Lietuvos gyvenimu pasidžiaugti. Pagyveno kun. Rupka dar nemaža, nes mirė 1929 metų gruodžio mėnesio 26 dieną.

Kuniga Rupką įvertinam dar daugiau, pamatęs kiek jis šio kiau dieną buvo sukvietęs žmonių. Lygumų rinka buvo grūstė prigrūsta žmonėmis: ir važiavo, ir raitų, ir pėsčių. Daugiausia vyrai. Užlipus man ant viduryje rinkos tam tikslui parengto vežimo, minioj tuoj buvo iškelta keliolika tautinių vėliavų. Man bekalbant, buvo tylu kaip bažnyčioje. Tik ginkluoti vokiečių žandarai, vaikščiodami aplinkui, žvangino savo pentiniais. Pasisekimas puikiai!

Kunigas Rupka savo tėvynės meilę mokojo ir parapičiams įskiepyti. Prie to vežimo, manau, ne kieno kito, bet to paties klebono buvo padėta aukoms ne lėkštė ir ne dubuo, bet jau nemaža pintinė. Niekas nevaikščiojo aukų rinkti po minia. Klebono buvo pasiūlyta, kad kiekvienas aukotojas pats ateina į nurodytą vietą. Ir aukoję žmonės iš širdies. Aukoją kaip didžiausiam gerui išgyti. Nebeprisimeniu, bet atrodo, kad Lygumai

savo aukingumu po Plungės sto vėjo pirmoje eilėje. Lygumai vaizdas man ir šiandien atmin-tyje ryškiai gyvas.

Per kaimus ir bažnytkaimius, užtrūdamas kiekviename daugiau ar mažiau, atsiradau Sėduvoje. Viskas buvo suorganizuota puikiai. Žmonių minios, nors buvo šokiadienis. Kieno nuo pėlnas, neklausiau. To ir šiandien nebežinau. Reikia manyti, kad prie šios organizacijos prisidėjo vietiniai kunigai ir mokytojai. O žmonių nuotaika: užsėdėjęs, gilus patriotinis nusiteikimas! Visa tai tik padėjo organizatoriams tą didžiulę tautinę demonstraciją suorganizuoti.

Sėduva išsiskyrė iš eilės kitų vietovių savo iniciatyva ir savo planais ateitį. Čia nepasitenkinta mano kalba, pasiūlymais, bet išėta ir su savaisiais, vietos kalbėtojais. Ypatingai pasiūlymų mokytojas Augustinavičius ir, jei neklystu, vikaras kunigas Vaitiekūnas, miręs bene Jonavoje, būdamas ten klebonu. Vikaras buvo geras organizatorius, gilus demokratas, pasiūlymais, kilniais dėsiais.

Juodu po mano kalbos „paėmė“ žodį ir pradėjo raginti minią stvertis jau šiandien ginklo ir vartyti vokiečius iš Lietuvos. Taip aiškiai ir atvirai formuluotą šią mintį išgirdau tik Sėduvoje, nors panašią minčių neardžiai dar tik paklausimo formoje jau buvo mėtoma ir kitose vietose. Ir Augustinavičius, ir kunigas vikaras minioje rado nemažą pritarimą. Ir nesistebiu: žmonių kantrybė plėsiškiško okupanto buvo išsemta.

Žmonės veržėsi į geresnį ir laisvą Nepriklausomos Lietuvos gyvenimą. O į laimę by tik greičiau. Vokiečiai dar tada buvo galingi. Stoti prieš juos su ginklu rankoje, mano manymu, buvo lygu savižudybei. Lietuva ir taip jau gana daug buvo turėjusi aukų. Reikėjo palaukti tam ginklui panaudoti patogesnio laiko.

Mano argumentams žmonės pritarė. Bet vis dėlto jutau, kad savieji kalbėtojai — mokytojas Augustinavičius ir kunigas Vaitiekūnas savo siūlymais ir argumentais buvo artimesni žmonių širdims. I mano pusę juos daugiau palenkė ne jausmai, bet protas.

Šias visas kalbas ir ginčus Sėduvoje girdėjo taip pat ir vokiečių žandarai. Stebėjosi ir šiandien, kad palietus viešai tokių opų ir vokiečiams pavojingą klau simą, kaip ginklo pavartojimą prieš jų armiją, jie tylėjo ir nekludė mitingo užbaigti. Tas didysis Sėduvos mitingas baigėsi

(Nukeita 1 psl.)

PER BEKYLANČIĄ LAISVĖN LIETUVĄ

1918 metų veiklos atsiminimai

M. KRUPAVICIUS

bažnytkaimį. Iš anksto pranešdavau dažniausiai klebonui, kad sušauktų gausesnį žmonių susirinkimą. Susirinkimams leidimų iš vokiečių niekur neprašiau. Gal tas viešas drąsus pasirodymas su žmonių minia ir tautinėmis vėliavomis, kurių jau tada pas žmones buvo nemaža, ir kalbėtojas minios viduryje budriuosius vokiečių žandarus vertė manyti, kad be leidimo iš aukščiausių tokie dalykai nebūtų

Šių atsiminimų autorius prel. Mykolas Krupavičius 1918 metais, agitacijų savo keliu po Lietuvą metu.

daromi. Tokiu būdu pervažiavau laimingai, vokiečių nekludomas, nuo Daugpilio iki Švėšnos. Čia mane žandarai sučiupo. Bet sučiupo tik dėl to, kad čia užtrukau tris dienas.

Vietos klebonas prel. Maciejus kito metu buvo surengęs savo parapijai misijas ir įprašė mane pasilikti visą misijų laiką. Maciejus man pavedė šalia ti kybinių misijų praręsti dar ir tautines misijas.

Per tą ilgą kelionę be minėtų džiaugsmų ir laimėjimų, teko patirti tai vienur, tai kitur ir nusivylimų ir nemaža vargo. Buvo vietų, kur ne tik niekas nesusaukdavo susirinkimų, bet net ir arklio neduodavo nuvažiuoti į artimiausią bažnytkaimį. Radau vieną kitą žmogų, kuris ne tik pašėpdavo mano lietuvišką „apaštališumą“, bet ir kietesniu žodžiu pavaišindavo. Vabalninke buvau taip pat kažkokiu atlaidu metu. Laimėjimas pasiektas gana didelis: ir piniginė auka surinkta nemaža ir didelė minia klausė mano prakalbos, bet kada reikėjo vykti iš čia į artimiausią Daujėnų bažnytkaimį, susidarė kažkokia kliūtis mane pavėžinti. Bet vis dėlto vietos klebonas pasistengė problema išspręsti taip, kad būčiau pavėžėtas bent pusę kelio. Buvo šaltas, darganotas ir purvinas gilaus rudens laikas. Pusiau važiuotas, pusiau pėsčias atsidūriau Daujėnuose, kur klebonavo kun. Baltrušaitis, žmonių ir kunigų laikytas puslenkiu ar net visu lenku. Šaltai jis mane priėmė. Išjuokė mano misiją ir, net neprašęs užėjti į kambarį, pranešė, kad iš jo jokios pagalbos nelaukiu, nes jis neturi laiko tokiems reikalams.

Buvo ankstyvas rytas. Buvau gerokai nuvargęs ir nevalges. Bet po tokios kalbos neprašiau nei pusryčių, neprašiau taip pat ir pavėžyti į artimiausią bažnytkaimį.

kaimį. Jis taip pat nei vieno, nei kito man nepasitūlė. Išsiskyrėm net neatsisveikine.

Tuo purvinu keliu patraukiau toliau. Bet abejoju gerokai, ar istengsiu savo tikslą pasiekti. Nuovargio buvau visai palaužtas. Mano laimei, iš kažkur buvo atsiyręs vienu menku arkliuku su didele statine (bačka) mažame vežimėlyje žydėlis. Jis man leido užimti vietą ant tos statinės galo. Iškalbėjau su juo. Žydėlis kalbėjo iš gyvenimo praktikos. Jo gerai pažinta lietuvių, neblogoi orientuotasi ir ano laiko politinėje situacijoje ir visai sveikai galvota apie Lietuvos ateitį. Tai buvo kaimo žydėlis, tikras lietuviškas patriotas. Jis be abejonės stojo nepriklausomybininkų pusėje. Jo teigimu žydai, mokyję geruju sugyventi su lietuvių okupacijose, dar geriau sugebės draugiškus ryšius su jais palaikyti nepriklausomoje Lietuvoje. Pirmą kartą teko su žydu, kad ir nerinktu atstovu, politiniais klausimais išsikalbėti. Jo

sveika nuomonė man buvo įdomi ir miela. Ir dėl šitos pasitaikiusios progos man atsilėjo ta rūgšti nuotaika, kurią maniję sukėlė Daujėnų klebonas kun. Baltrušaitis, nes tik dėl jo dabar buvo progos maloniai pasikalbėti su įdomiu žydeliu.

Būtų per sunku bent trumpai sustoti prie kiekvieno bažnytkaimio ar kiekvieno įdomesnio tuo ar kitu atžvilgiu įvykio, įvykėlio. Daug kas jau išnyko iš atminties aruodų. Pagaliau ir vietos čia per daug užimtu tie smulkūs atsiminimai.

Nežinau, kuriuo metu stabtelėjau Lygumuose. Čia radau klebonaujantį Juozą Rupką. Tai buvo visais atžvilgiais įdomus žmogus: žemaūgis, mažaplaukis žvituris ir gyvas, inteligentiškas geras pasakojantis, nepaisant to, kad jau buvo pasiekęs 80 metų amžiaus. Kun. Rupkos būta ir poeto. Rodė man savo rankraščius ir mėgo juos skaityti kiekviena proga išsigijusiam jo pasitikėjimą svečiui. Gražių dalykų būta jo kūryboje. Tik gai-

Šitip atrodė beatsikuriančios nepriklausomos Lietuvos kariuomenės laisvės kovų dalyviai — savanoriai kariai: kairėje — kareivis ir puskarininkis, dešinėje — du jauni karininkai.

MILFORDO GATVĖS ELEGIJŲ EPILOGAS

Jonas Aistis

...those who cannot remember the past
are condemned to repeat it...

George Santayana

Dažnas mane klausia: o ką tau tas ar anas yra padaręs, kad tu jį taip nepalankiai paminėjai savo rašte. Prisipažinsiu, kad esu labai reta ir laiminga išimtis, kuriam niekas nieko blogo nėra padaręs. Gal kas į akis ar už akių kada liežuviu paplojo, bet tai ir viskas. Ir aš asmeniškai niekam nepuoselėjau nei kerš to, nei pagiežos. Nemėgsiu tartiufų, fanfaronų, kvailių, melagių ir t.t. Bet šiuos tikslai ignoruoju, ir man vis tiek, ar toks žmogus man skersai kelio praeina, ar karvė, aukštai ragus iškėlusį, pražingsniuoją, ar šunelis, uodegą pabrukęs, prabėga...

Ir vis dėlto, jei opius dalykus rašau, tai man rodos, kad matau ar regiu tokius dalykus ar reiškinius, kurių kiti neižiūri, ir dėl to jaučiu šventą pareigą pasakyti tai, kas bendram reikalui yra naudinga ar kenksminga. Tuo atveju ne mažesnis varžau, ar man ar kam kitam bus tai malonu ar nemalonu. Daugelis mano, kad man raštas suteikia didelio malonumo. Turėjau ir tebeturiu daugiau besąlyginių gerbėjų negu užkietėjusių niekintojų, bet ne pastarieji, o mano mieli ir artimi draugai labai dažnai mano rašto nesuprato (eilijų ir prozos), nors visą gyvenimą dėjau visas įmanomas pastangas rašyti nesudėtingai ir aiškiai. Tai turėdamas galvoje ir pavadinau šią rašinėlių pyne elegijomis. Man šie svarstymai yra daugeliu atžvilgių graudūs ir liūdni. Liūdni dėl to, kad matau, jog jie bus priimti vien tiksliai kaip šmaikštūs fejtonai...

Ketvertą dešimtmečių giedojome: iš paties tavo sūnūs te stiprybę semia... Tie žodžiai atliko savo misiją. Tuo nenoriu pasakyti, kad tie žodžiai jau atgyveno. Ne, jie yra ir visada mūsųose būs gyvi, kaip bus gyvas ir taurus jų kūrėjo paveikslas. Praeitais yra didelis turtas. Ateities laidas. Tautos stiprybė yra tautinė sąmonė. Ir tautinė sąmonė neturi būti primityvi: laimėj šokanti ir klykianti, nelaimėj gniužtanti ir verkianti. Vadinasi, vienos stiprybės nepakanka, reikia išminties, ar bent blaivaus proto. Arklys, priežodis sako, turi keturias kojas ir suklumpa, o žmogus turi vieną galvą, tai kaip jis nesuklups...

Yra susidaręs anekdotas apie Starapolės vežiką, rytą vakarą važiuojant aptarnauti geležinkelio stotį. Kartą garbingas starapolietis vežikui sako: gerai, vežk, bet žinai tenai, prie pasukimo, yra didelė duobė, tai žiūrėk man neišversk... Vežikas ponui atsakė: žinau, pone, tą duobę kaip savo penkis pirštus: keturiasdešimt metų, kai aš rytą vakarą ten ir atgal pro tą duobę važiuoju... Bet, privažiavęs duobę, ir pats išvirto ir poną su vežimu apvertė. Vargais negalais išsikrapštė iš purvo klano ponas ir vežiką barė: ar aš tau, žiopyl, nesakiau, kad tu mane vėl išversi... kelsis, ko tu čia dabar purve drybsai?... O vežikas guli, krapšto pakaušį ir

samprotauja: keturiasdešimt metų, kai rytą vakarą ten ir atgal važiuoju, ir išvirstu vis toje pačioje vietoje...

Lietuvis galvos nesuka dviem dalykais: gimtąja kalba ir savo tautos istorija. Kalbininkus ir istorikus įskaitant. Kalbininkas esmi, kam man istorija. Istorikas esmi, kam man kalba. Politikas, gydytojas, inžinierius, agronomas, tapytojas, poetas esmi, kam man kalba ir istorija. Mes nepiktžodžiaujame, kaip Curzio Malaparte: questa porca Italia (ta kiaulė Italija)! Garsus rašytojas, bent dešimties knygų autorius, man laiške avizą su igreku rašė. Vieni rašo, kad rašybos nemoka, kiti, kad iš didelio rašto išeina iš krašto. Vienas lietuvis rašytojas be gramatikos žinių, be rašybos taisyklių, be skrybros ženklų, be naujos eilės prirašė aibę apysakų... Tai yra galima tik Lietuvoje...

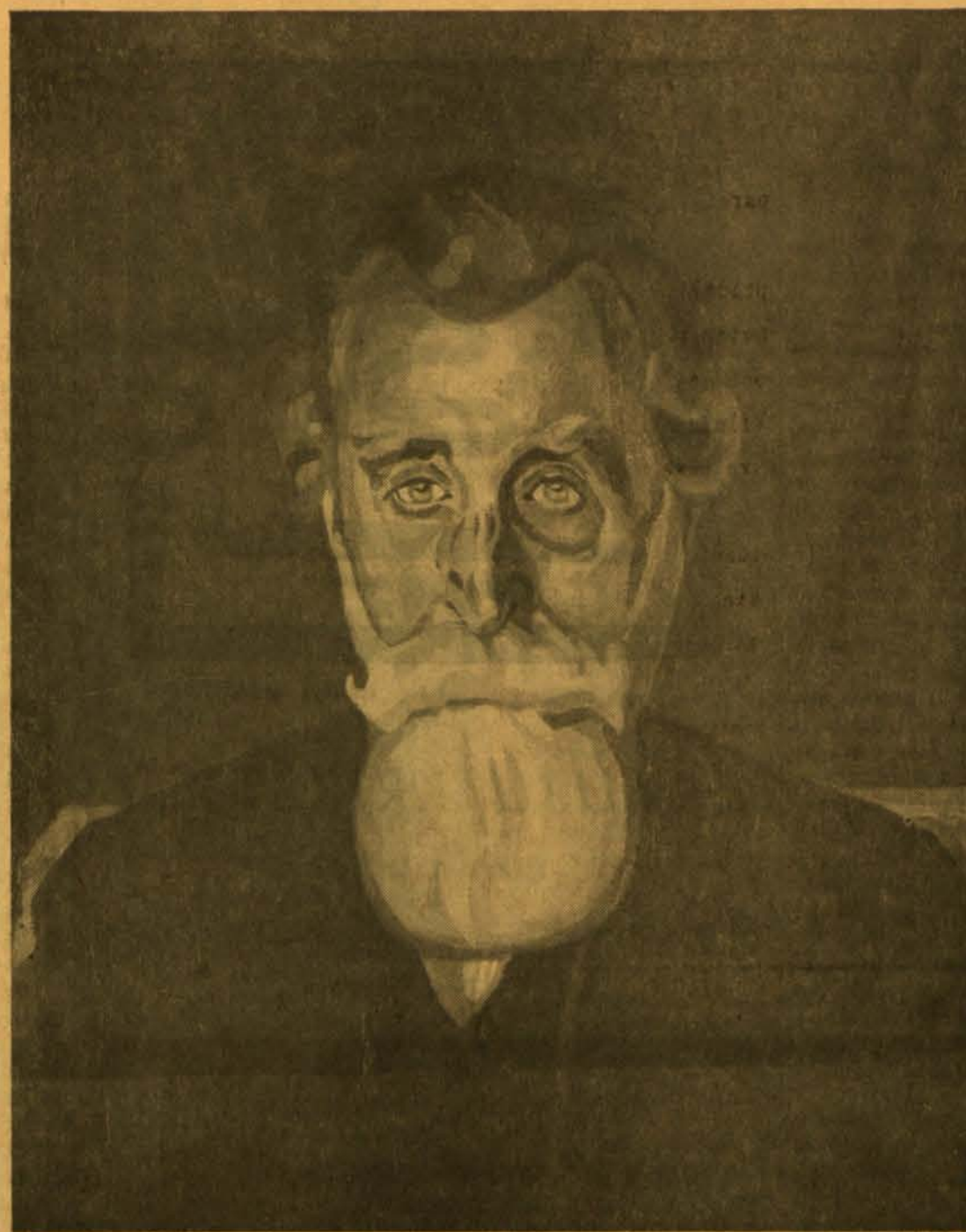
Aš politikas, kam man istorija, o tuo labiau gimtoji kalba... Aš diplomatas ir sakau: du putytės... Ir žmogus kalba visomis svetimomis kalbomis lygiai sklandžiai ir taisyklingai, kaip savo gimtąja kalba. Ir pagalvoji, ką gi tasai didelis ir pareigingas valdininkas ir pareigūnas visą savo gyvenimą veikė: lošė kortomis, spekulavo diplomatinio paketu ir kalbėjo: mės žhynome daug faktai...

Taip, taip... Tokios tokelės... Paziūrėsimė, kai dugną dėsimė. O kai ateina dugno dėtis, tai ir pabyra visi statinės šulėliai...

Man mano tautos istorija yra įspėjimas, kad ji, kaip kiškis, turi ir miegot atsimerkus, turi ir miege būti pasiruošusi išganingam šuoliui. Vargas jai, jei ji, atėjus likiminei valandai, bus užsimerkus, ir jei, įvykių pažadintai, reikės akis krapštytis ir galvoti, kas čia aplinkui dedasi.

Tai kalbėdamas kalbu į visą tautą, ypač į tėvynėje likusius. Reikia ryšių. Ką mes mato me, jie nemato, ką jie mato, mes nematome. Bet lazda turi ir antrą galą. Turint galvoje vieną lietuvių būdą brožu, kudakuoti prieš padedant kiaušini. Antra, tai lietuvis gana panašus į senovės šveicarą, pasiruošęs sušalti prie svetimų vartų. Ryšiai tie yra neįmanomi. Daugis jų nori, bet dienos šeimininkai nuoširdžių ryšių nenori. Jei netarpiški ryšiai neįmanomi, tebūnie jie tarpiški. Tebūnie viena mintis, tebūnie vienas troškimas, tebūnie viena viltis ir vienas tikėjimas... kai molio kojomis kolosas susverdės ir grius. Ne mes jį pražūtin būsime pastumę. Ne mūsų reikalus ir juoba tikslas jį palaikyti ar paremti. Akysemsiam jau šiandien aišku, kad jis grius. Kada? Ryt? Poryt? Po metų? Po dešimtmečio? Po šimtmėčio? Koks skirtumas? Bet aišku, kad tai bus. Laikas veikia mūsų naudai ir mūsų nenaudai, bet jis veikia. Ir jis visada veiks mūsų naudai, jei mes tos valandos lauksime, jei mes pasiruošime, jei ji neužklups netikėtai.

Kiekvienas veiksmas išaukia atoveiksmį. Reikia atminti, kad reakcija bus pozicijos, ne opozicijos. Ji gins tai, ką turi: pilvą ir kailį. Reikia jau dabar sudaryti sąlygas, kad žmogus galėtų tikėtis bent šveiką kailį išnešti.

LITUOVOS ATGIMIMO PATRIARCHAS DR. JONAS BASANAVICIUS
Portretas tapytas dail. Jono Šileikos. Paveikslas yra lietuvių tėvų marijonų nuosavybė. Jis puošia "Draugo" redakcijos patalpas Chicagoje.

Sumaisčiuose visada ir visur vyksta atsiskaitymas ir saualė. Mes esame mažas vienas ir mums lemiamu momentu kailių pramonė mažiausiai turėtų rūpėti. Ypač jei būtų galimybė svarbesnius dalykus išspręsti. Nekantrus atsiskaitymas būtų lygus išdavys. Reikia atminti dar ir tai, kad nėra kalbės žemėje, kurios žmogus negalėtų atpirkti...

Kerštas yra nesąmonė, jis ir pačiam kerštauotojui nenaudingas. Tas jausmas ir veiksmas yra nežmoniškas. Jo niekad negalima pateisinti. Ypač tai tinka masinių keršto aistrų prasišveržimams. Jis niekad savitarpuiose santykiuose neturėtų būti praktikuojamas. Sauvalė į nieką gerą nenuveda. Kerštas neturi nei teisės, nei teisėtumo. Juo naudojasi tikrai menkos moralės žmonės ir nusikaltėliai.

Reikia atminti ir juoba įsisąmoninti, kad tai yra okupacija, kad ji atėjo iš lauko, ne iš vidaus. Ne perversmas, nors ne vienam iki šiol tokie nuopelnai sapne sapnuojasi. Visai tai galėjo įvykti be laudies seimo, be prašymo inkorporuoti, be nieko. Dar daugiau, rušams rūpėjo sukompromituoti patią partiją

tautos akyse, ne vien "buržuazinę klia". Nereikia nei kalbėti, kad lietuviams komunistam labiau negu kam kitam kito kelio nebuvo, kaip ir dabar jo nėra. Tautai nusikalto ne kolektyvas, bet atskiri nusikaltėliai. Nesu naivus ir gerai žinau, kad daugui nūdienių partiečių yra daug sunkiau negu eiliniam lietuviui. Ne vienas yra pastatytas tą košę virti prieš savo norą. Prieš juos yra nukreiptas kūjis ir piau tuvas: kūjis ties kakta, plau tuvas po smakru...

Jie gali susiriesdami girtis didžiosios rusų tautos draugyste ir geradarybėmis, bet to sios fikcijos realybė yra tokia: jei žuvis ir svečias į trečią dieną dvokia, tai svetima okupacija, svetima kariuomenė ir svetima administracija jau trečią minutę nepakenčiamai pašvinksta. Vadinasi, vietiniai pareigūnai okupaciją aštriau ir giliau jaučia negu eilinis lietuvis. Jie ją jaučia nuolatos ir kasdien, dieną ir naktį. Būti pastumdėliu niekam negali būti lengva. Ypač, kad stumdymo labai dažnai yra kvalesni už pastumdėlius...

Kai mes tuos pastumdėlius koliojame, jiems, aišku, yra nesmagu, nors pats mūsų koliojimas yra okupanto akyse jų ištikimybė

bės laidas. Jiems kritika naudinga, bet nemaloni...

Mes turėtume sudaryti tokias sąlygas, kad jie galėtų pasitikėti permainingomis. Tai yra, kad jie būtų bent tikri, kad jų kailiui pavojus negresia. Tuo atveju, manau, jie stengtųsi laiku persiorientuoti ir daug bendram reikalui padėti. Jiems okupacija bus netarpiškai nusibodusi. Bet svarbiausia, yra tai, kad jie netarpiškai bus pažinę okupantą ir mokės su juo geriau dorotis...

Man teko akivaizdžiai matyti, kas vyko Prancūzijoje pirmomis išlaisvinimo dienomis. Viena Paryžiaus mieste buvo rasta daugiau kaip septyniolika tūkstančių kalintinių kolaborantų. Jie buvo puolami pasiūčiau negu vokiečiai... Beveik visos tautos energija buvo pajungta kolaborantų gaudymui ir teismui... Įspūdingiausiai, o kartu ir šlykščiausiai buvo dorojamasi su prostitutėmis, kolaboravusiomis su vokiečiais... Jas nu skustomis galvomis ir nuoginteliais nuogas įsūtusi minia vedžiodavo valandų valandomis po gatves. Ir tame įsūtusiame minių siautėjime jos bene vienintelės buvo su išlaisvinimu atgavusios žmogiškąjį orumą: spaudomos, mušamos, spardomos ir stumdomos, kaip tikros kankinės,ėjo išdidžiai pakėlusios galvą, stipresnės silpnescs nuo smūgių dengdamos, nepaieinančias vesdamos...

Ir aš manau, kad Prancūzija ilgai po karo neatsigavo ir visiems laikams prarado savo prestižą tik dėl to, kad, aliantų išlaisvinta, prarado pusiausvyrą ir rimtį. Petain'o ir Lavalio teismai bus visos tautos gėda.

Atsimenu, kai, tuojaus po karo, sutikau vieną lietuvių valstybininką ir paklausiau: o jei vokiečiai būtų leidę savarankiškai tvarkytis ir visi okupanto talkininkai būtų buvę sušesti į bučių, kas su jais būtų mūsų, lietuvių, daroma? Atsakė: o gi nieko... nebent pačius aršiuosius, sudėjus į didelį narvą ir atidavus Pupų Dėdei, kad jis juos su savo cirku po prekyvietes žmonėms rodytų, kaip nematytus dyvus, o paskui paleisti ir tesiverčia, kaip išmano. Nors tai buvo pasakyta su kruopelės humoro, bet, manau, kad tai būtų buvęs pats išmintingiausias sprendimas... Ir dar net su vežiojimu nereikėtų skubintis. Tuo atveju nėra jokios prasmės ir jokio tikslo iš jų daryti nusikaltėlius ar kankinius, nebent kuris būtų piktinaudjęs savo padėti ir individualiai ir asmeniškai būtų nusikaltęs bendriesiems žmoniškumo dėsniams...

Okupanto atveju skrupulių neturėtų būti daroma. Už vieną dantį visus dantis išmalti.

Mane anos pusės žmonės kraugeriu vadina. Savo laiku ir savoje vietoje esu išdėstęs savo pažiūras į karą. Neskiuri puolimo karo nuo gynimosi. Į karą žiūriu ispanų dalininko Francisco Goya y Lucientes akimis ir vaizdais. Nematau kare jokio didžiavasiškumo ir jokio kilnumo, ir tik dėl to, kad dar tikli žmogumi. Tačiau belaukiant geresnių laikų reikia elgtis su didesniu (kai galima!), kaip didesnis elgtis su mažesniu. Akiplėšą ir smarkuolį, ne silpną ir ne žioplį, pasaulis garbins. Visiems tai yra aišku, kaip diena ir kaip du kart du keturi. Rusai iki stabmeldybės pakėlė karo liaupsę. Ir dabar visos to milžino įstangos pajungtos karo dievačio aukurai. Tegu tie pacifistai paskaito šimtus po paskuti nio karo parašytų knygų apie žudymą, kaip žygį ir pasiaukojimą. Gerai, kad išskėlė Pirčiupį, bet negerai, kad keliolika rusų padarytų pirčiupių nutylima. Prisižiūrėkite geriau

(Nukeita | 4 psl.)

PIRMOJI PAŽINTIS

ISTRAUKA IS RASOMO ROMANO.

Jurgis Jankus

Vokiečiai kaip ir išėjo. Nebebuvo žandarų, nebe-reikėjo duoti duoklių nei pilti pyliavų, bet vokiečių kareivių vis dar pasimaišydavo, kur pernakvodavo, kur koks būrelis ir vieną kitą dieną pabūdavo, bet valdžios per daug neberodė. Žmonės kalbėjo apie savivaldą, bet niekas nieko tikrą nedarė. Kai kurie vyrai iš praeinančių vokiečių išsimainė į sviestą ir lašinius karinius šautuvus, kad reikale būtų su kuo apsiginti. Per pamokslą kunigas paskelbė, kad jau yra sava lietuviška valdžia, ir ragino vyrus stoti savanoriais į savo kariuomenę, nes vokiečiams traukiantis į jų vietą vėl slinko rusai. Pasivadinę bolševikais, bet tie patys rusai, tik daug žiauresni, tokie beatodairiški.

Iš tikrųjų niekas iš arti nebuvo jų matęs, tik girdėjo einant negeras kalbas, kad tą išvežė, aną nusivedė pakrūmėn nušovė.

Vieni buvo pasinėšę eiti į savanorius, kiti sakė kad reikia burtis krūvon, rūpintis ginklais ir gintis patiems, bet daugumos jaunimo akys buvo nukreiptos į Palį, tik tas nieko nesakė, bet vaikščiojo tylus ir apsiniaukęs. Po juodu dešinės akies raiščių atrodė dar tylesnis ir dar tamsesnis. Net pagauti jį buvo sunku. Beveik kiekvieną rytą užsimedavo šautuvą ir išeidavo į miškus, o grįždavo vėlai, kai daugumas jau būdavo sugulę. Visi juto, kad jis kažką galvoja, kiti sakė, kad lau-

kia Jono sugrįžtant, dar kiti, kad išdaviko ieško, bet nė vienas nenuvokė, kad Palys gyvena nesusigaudymo valandą. Dveji metai slapstymosi padarė savo. Per tą laiką reikėjo daug sykių apsispręsti, bet niekada ne-reikėjo paklusti. Pats sprendė, pats ir vykdė. Kartais reikėjo susitarti su Jonu, bet juodu buvo kaip vienas, bent dabar, jau iš tolo, atrodė, kaip vienas, bet išėjus savanorių, reikės pasiduoti dresūrai ir vykdyti įsakymus, kurie gali atrodyti nevykdomi. Jis žinojo, kad visų jaunųjų ir net daugumos vyresniųjų akys ir mintys kreipiasi į jį, ir galvon įkyriai lindo mintis, surinkti kelių kaimų vyrus, gal net viso valsčiaus, apsiginkluoti ir gintis. Jeigu ateis sava kariuomenė, jungtis kartu, o jeigu ne, — laikytis patiems. Neprotinga atrodė visiems išeiti kažin kur į kitą pakraštį, o čia palikti visus beginklius. Ypač jog kalbosėjo, kad nuo bolševikų pirmiausia kenčia tos šeimos, kurių kas nors savanoriais yra išėjęs. Tik savo galvojimų niekam nepasakė, nes juto, kad ir pačiam giliai viduje dar kažin ko trūksta, kadimty, atsistotų priešaky visų, pradėtų tvarkyti, pradėtų dalinti įsakymus. Pats gerai žinojo, kad reikale nebuvo baalys, bet tik dabar suprato, kad drąsos užteko veikti vienam, bet atsistoti prieky viso valsčiaus, reikėjo kitokios drąsos, kurios rasti negalėjo.

Net senasis Navikas negalėjo nuvokti, kas sukosi Palio galvoje, bet juto, kad Palys vengia ne tik kitų, bet jo paties. Tie miškiniai plujojimai vis labiau kėlė rūpesčio, kad, bolševikam vis labiau artėjant, Palys nenukryptų jų pusėn. Pats tos minties bijojo, bet ji drauge su nežinojimu vis labiau lindo galvon. Sekmadienį, neramumo varomą, anksčiau išsirengę bažnyčion, apsuko ratą paupeliais, apžiūrėdamas ką tik iš po sniego prasakalusias dirvas, dar porą varsnų paėjo į šoną ir atsidūrė Palio kieme. Prie durų kelis akimirksnius pastovėjo su jausmu, lyg eitų vidun su užslėptu piktmu ar priekaištu. Net paėmęs už durų rankenos, dar valandėlę nesirijo eit vidun. Atrodė daug lengviau eiti ir nueiti. Pagaliau susitėkė, pastūmė duris ir žengė per sieną, į apsisprendęs vieną sykį viską išsiaiš-

kinti, nors reikėtų ir apsirėkauti. Tik trobos duris beveriant opterėjo, kad jo atėjimas gali būti jau po visam, kad Palys gali būti jau visiškai išėjęs. Bet jis, lyg žinodamas Naviko mintį, irgi buvo pasirengęs eiti. Stovėjo vidury trobos ir movėsi pirštines.

Bežengdamas per slenkstį, Navikas pasisveikino ir tuoj pridėjo:

— Į bažnyčią.

— Žadu. Gal koks reikalas? Tada paliksim kitam sekmadieniui.

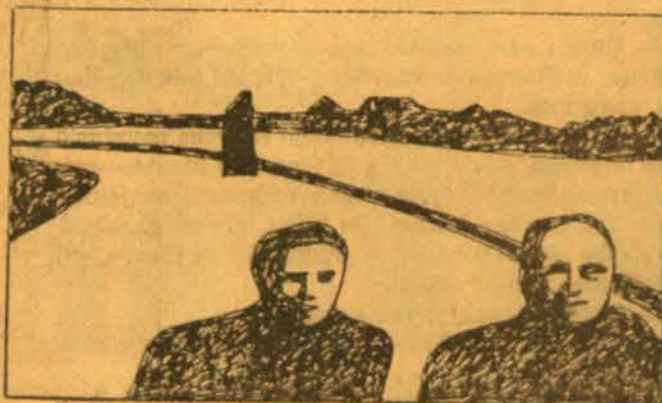
— Koks čia reikalas sekmadienį! Aš irgi į bažnyčią, tik pasukau per laukus, pažiūrėti, kaip rytsaliai žiemkenčius kilnoja.

— Tada galim eiti, — ties žiemkenčiais nė nestabterėjęs, pasiūlė Palys. — Mama išbėgo į ankstybasias, — pridėjo, lyg norėdamas pasieisinti, kodėl troboj jos nematyti.

Abuėjo tylėdami. Kieti batai brazdino pavasarinį, gero vyro nelaikantį rytmetinį gruodą, bet dangus buvo apsiniaukęs ir pilnas šaltos drėgmės kaip rudenį.

— Tai mamą turėtumėm kur nors susitikti, — nutraukė tylėjimą Navikas.

— Mamą? — nusišypojo Palys. — Ji išėjo iškla-

Ir patraukė taku tolyn... Motina dar ilgai stovėjo pagriovį.

(Nukeita | 4 psl.)

PER BEKYLANČIĄ LAISVĖN LIETUVĄ

(Atkelta iš 2 psl.)

ramiai ir be incidentų. Ir Seduva sudėjo Lietuvos laisvei atgauti nemažą auką.

Išvykau iš Seduvos toliau nie kieno nekludomas, nors po tokio nuomonių pasikeitimo netikėjau, kad vokiečiai leistų man tęsti kelionę. Ir šėduviškiai taip pat turėjo laiko nurimti ir neramioms mintims išsklaidyti, nes žandarai juos pradėjo gaudyti tik po trijų dienų. Pirmieji buvo areštuoti, ko ir reikėjo laukti, mokytojas Augustinavičius, minėtas kunigas vikaras ir eilė kitų aktingesnių vietos žmonių, kurie net nebuvo minėta meitinge ir žodžio ten nepratarė. Įdomią nuomonę, kaip teko patirti iš kitų pasakojimų, žandarai susidarė apie mane. Kas aš esu, jie nežinojo, o šėduviškiai to nesakė. Jie visi vyriškai laikėsi tarymą, mano pavardės neįdė. Žandarų teigimu, aš turėjau būti bolševikas, kaip ir kunigas vikaras ir mokytojas Augustinavičius. Jiems aš nebuvau kunigas, ir mano su tana, kurią dėvėjau visą kelionės laiką, žandarams atrodė buvusi pavogta iš kažkurio kunigo. O aš ją dėvėjęs tik dėl to, kad mažiau atkreiptų į save žandarų vokiečių aki. Sutana, jų manymu, buvo vogta, nes ji buvusi man aiškiai per trumpa: siekė nedaug kiek žemiau kelių.

O sutanos paslaptis buvo labai paprasta: ją vieną teturėjau nuo pat studijų pradžios Petrapilio Dvasinėje akademijoje. Aišku, kad dažnai ją reformuojant ir pakerpant susidėvėjimo žymes, kurių dažniausiai pasirodydavo ilgų skvernų apačioje, ji gerokai sutrumpėjo. Tikrai atrodė, kad ne man ji buvo siūta. Bet iš to dar nesėkė, kad aš ją buvau iš bet kurio savo kolegės neprašomai ir nematomai pasisavinęs.

Ir dabar vokiečiai visu uolumu stvėrėsi mane gaudyti, kaip persirengusį vogta kunigo sutana bolševiką. Bet vis dėlto, nepaisant jų uolumo ir pastangų, gal dėka ir lietuvių sugebėjimo juos klaidinti, pagaliau gal ir dėl apirusios žandarų organizacijos man pavyko, nesukubinant tempo ir nekeičiant darbo plano, pasiekti Švėksną.

Kunigo Juliaus Maciejausko prašomas Švėksnoje apsiėmiau vesti trijų dienų tautines misijas šalia misionieriaus, vedusio religines misijas. Misionieriaus

laikas buvo nuo ryto ligi 5 valandos vakaro, o mano nuo 5 valandos iki 10-12 valandos nakties. Darbo turėjom abudu: žmonių minios. Valandos ir klausymai jų nealsino. Tesėjo su didele kantrybe ir plieniniu pasišventimu. Kas dieną žmonių skaičius vis didėjo. Ar misionieriaus ar mano nuopelnas, nežinau. Gal abiejų kartu. Džiaugiausi, jog turiu tokią plačią dirvą, į kurią galėjau sėti pilnomis riešukučiomis tautos žodį. Nė vienas grūdas, manau, nežlugo. Džiaugėsi ir kilniaširdis parapijos klebonas prel. Maciejauskis, nes juto ir suprato, kad jo parapija visais atžvilgiais po tokių kursų neuokais visais atžvilgiais dvasioje sustiprės.

Bet vokiečių žandarai nerimo: zujo tai vienas, tai kitas aplink, traukdami tą ar kitą sugautą žmogų už liežuvio. Maciejauskio aiškinimas, kad tai esą misijos, jų neįtikino, nes tas antrasis misionierius kalbėjo ne bažnyčioje, bet susirinkimų salėje. Antrasis misionierius be bažnytinų žymių — kamžos ir stulos — ir kalbėjo ne bažnytinėmis temomis.

Švėksnoje ir jos apylinkėse siautėjo vokiečių žandarai mažlietuvis Jonaitis. Niekas nenorėjo įkliūti į jo rankas. Jo visi vengė, kaip nelaimės. Į to Jonaičio rankas trečią misijų dieną pakliuvau aš ir vietos klebonas Maciejauskis. Kas man? Svieto perėjūnas, pusę metų diena dienaon važinėjęs iš vietos į vietą, berdamas lietuviams sunkiai pakečiamus okupantų žodžius. Kasdien buvau pasirengęs susidurti su tais ar kitais pavojais, o visas mano turtas buvo mažas mazgelis su baltinių atmaina.

(Bus daugiau)

• Lietuviai "Books Abroad" puslapiuose. "Books Abroad" anglų kalba leidžiamam žurnale, išeinančiam kas metų ketvirtis, naujausiame numeryje (1968 m. žiemos) recenzuojama daugybė knygų svetimomis kalbomis. Be recenzuojamų vokiečių, lenkų, ispanų, danų ir kitomis kalbomis knygų, aptariama ir keletas lietuvių leidinių. Beveik visi šio žurnalo bendradarbiai yra kokių nors JAV universitetų ar kolegijų profesoriai. Numeryje Birutė Ciplijauskaitė rašo apie ispanų poetą Jorge Guillen, kuriam šiame nu-

Piešinys Alvydo Bičiūno

KRAUJU KRIKŠTYTI

KAZYS BRADŪNAS

Mano genties
Pirmajam pilkapy guli
Visi jauni,
Visi gražūs,
Su rūtom prie kepurų,
Susiziedavę su mirtimi.

Kas juos paguldė?
Kam juos užklojo
Ten,
Kur sauso šaltinio dugne
Plyšta žemės širdis...

Imk ir laikyk
Balto kaulo žvakidę —
Nekvėpuok... neužpūski
Mėlyno lino liepsnos...

Dabar
Mano tautos
Paskutiniam pilkapy gimsta
Legendos grūdas,
Sėkla dainos,
Ir krauju krikštyti
Tampa vėl gyvybe.

meryje yra skirta ir daugiau straipsnių, prof. Rimv. Šilbajoris recenzuoja Škėmos raštų I tomą ir "Trečiąją pradalgę", suminėdamas keletą šio metraščio bendradarbių ir ilgesniu sakininiu aptardamas Anat. Kairio vieno veiksmo vaidinimą "tragedy in the comical manner". Dr. A. Šešplaukis rašo apie Alo-

zyzo Barono "Trečiąją moterį". Iš žurnalo 176 psl. daugiau kaip šimtas puslapių skiriama gausybės knygų aptarimui, iš kurių galima susidaryti gana neblogą pasaulio literatūros vaizdą. Leidinyje randame recenzijų ir apie mūsų kaimynų latvių ir estų leidinius.

MILFORDO GATVĖS ELEGIJŲ EPILOGAS

(Atkelta iš 3 psl.)

patys į save... Pažiūrėkite į brolių krauju su-
teptas rankas, pasvarstykite ir tada tikrai
teiskite kitus.

Tauta turi būti budri ir žvali. Be to, niekad nereikia per daug užsižiūrėti į vieną vietą, į vieną daiktą. Nereikia užmiršti, kad didelių sumaiščių atveju mus tikriausiai vėl puls lenkai... Beginklis visada yra masinantis grobis. Ir kaimynai būtų žiopiškai, kad beginklio nepultų... Iš to reikia pasidaryti išvadas. Lenkų "socializmas" yra žemaitiškas juokun darbs. Jie šiandien tokie pat šovinistai, kaip bocianskių laikais. Perspektyvos, kaip matome, nelabai viliojančios, bet ir nusiminti nėra ko. Svarbu pavojaus laukti, svarbu visu rimtumu jį sutikti...

Tūlas paklaus, iš ko aš spėju, kad tas didelis gramozas sugrius. Turiu duomenų, kurie neklysta. Rusai kitur kiršino rases ir tautybes, bet užmiršo, kad jie patys yra rasė ir tautybė. Jie nemanė, kad tai buvo bume rangas, kuris pirmiausia grįs į kilmės tautybę, tai yra į tą vietą, iš kurios bumerangas buvo paleistas. Kitur gal bus tikrai trintis, o jiems bus tai žūtbutinė kova...

Ar seniai jie čia didžiavosi ir visam pasauliui grasino devynių šimtų milijonų socialistinių kraštų vienybe, o nūnai iš tos vienybės pikšt išėjo. Šiandien tie skaičiai kečturiais penktadaliais nukrito... Rusai, iš tikrųjų, lieka vieni, ir nevieningi. Ta galybė mažės, ir, bet nieku būdu jau neužs...

To negana. Pati pagrindinė to koloso griuvimo apraška yra tarybinio pilvo augimas, dėl to yra rimto pagrindo manyti, kad netrukus liesos proletarinės kojos nepajėgs atlaikyti buržujiško krūvio. Tarybinė visuomenė buržuazėje ne dienomis, o valandomis... Jei kadaise proletaras pasigedavo laisvės, tai naujoji tarybinė buržuazija jau spiauna į laisvę, tik visu uverumu klykia laisvių ir kitų patogumų. Man rodos, kad laisvės idėja maitoja Vakarus arba demokratijas, kurie mano, kad teisiami rašytojai kovoja už laisvę. Tai didelė netiesa. Tie rašytojai už rusų imperiją, už tautybių naikinimą, už tarybinę diktatūrą. Niekas nepastebėjo Evgenij Evtušenko tikrojo veido, kai jis prieš keletą metų Suomijoje nusinė savo buržuaziniai-tarybinę kaukę... ir suomiuose įžiūrėjo nacius...

Rusų kinų ginčas yra ideologinis ginčas. Rusai tą ginčą nori suversti vienam Mao... O čia yra aiškus rusiškojo komunizmo pačių esminių pagrindų susmukimas. Pirmą kartą komunizmas ar socialistinio turinio rusuose jau nėra, viskas laikosi darbo žmonių, tai yra, tarybinių "darbuotojų" diktatūros formomis, tai yra, asmenybės kulto laikais išdirbtomis priemonėmis — terorui.

Keista, net ir Lietuvoje yra visa eilė periodinių leidinių pačios žemiausios, o drauge ir pačios ogiausios rūšies miesčioniškumui auklėti. Ne gana to, ir akademikai ir kaimo korespondentai tą lėkštų miesčioniškumą pateikia kaip kažkokį negirdėtą neregėtą tarybinės visuomenės laimėjimą...

Pilna socialinių prieštaravimų ir absurdu tarybinė visuomenė negalės ilgai patverti dėl tos paprastos priežasties, kad ta visuomenė tolydžio šviečiasi ir ją nebus taip lengva, kaip kadais proletariata, už nosies vedžioti

ir mulkinti. Ne paslaptis, kad pavaldiniai jau masiškai intelektualiai daugiau pažengę už valdančiuosius sluoksnius. Ta dalykų būklė tolydžio vis labiau aštrins trintį. Pigaus molo, pigių dūmų akysna leidimo ir kitų primitvial šurkščių valdymo priemonių ateina nuoseklus ir dėsningas galas...

Stalino laikais rusiškasis komunizmas buvo pasiekęs zenitą. Jis dabar neatšaukiamai leidžiasi žemyn, smunka, darosi reakcinis. Rusų nuolatinis prestižo ir galybės siekimas tą procesą giliai ir varo į akligatvį. Iš to nedarau greitų išvadų, o juoba nenustatau terminų. Rusų tauta didelė, savo mažumas gerokai apirusius. Didelė valstybė mažumų padėtis yra labai sunki ir beveik beviltiška. Ypač rusuose, kur valdžia amžių amžiais buvo satrapiškai žiauri, o dabar pasiekusi despotizmo zenitą. Rusai šiandien patys jaučia, kad jiems pagrindas iš po kojų pradeda slysti, dėl to jie skubos keliu didina savo etninį elementą: pagreitintai rusinami ukrainiečiai, gudai, kai kurios vidurinės Azijos tautos, na ir įdomas pleišas per Latviją į Rygos įlanką... Kai tas procesas bus užbaigtas, kitos mažumos rusams didelių problemų negalės daryti. Lietuvos padėtis, turint galvoje Kaliningrado sritį, nėra pavydėtina...

Nežinau, ar tai tiesa ar ne, bet iš tėvynės apsilankančių ir iš čionykščių dažnai tenka nugirsti, kad rusai nori dalį Prūsos Lietuvai perleisti. Lietuviai, esą kraštos, nes tada turėsią didesnę rusų mažumą krašte. Jie tai būtų tiesa, vis dėlto paklusčiau patarles, kuri sako: duoda — imk! Tauta be problemos, be sunkumų, yra ne tauta, o šlapia mazgotė. Lietuviška iniciatyva turėtų labai lemiama tam krašui pasekmių. Reikia atminti dar ir tai, kad lietuviai tik savęs valdyti negėba, o kitus ana kaip sutvarko... Bet man atrodo, kad tie gandeliai yra tikrai bolševikiškos pro pagandos burluviukai...

Tačiau esamomis sąlygomis, jei kada kiltų kokia suirutė, tai esu tikras, kad šiandienykštės Kaliningrado srities rusišką elementą ir kitą "iš įvairių sąjungos rajonų atkeltą" elementą per gerą pusdienį sudorotų lenkai. Jie turi praktišką radikaliai elgtis "atgausose žemėse". Lenkai, sumaiščių atveju visus Prūsos atkeltuosius išskers kaip paršukus, kaip jie sunaikino 2,384,000 vokiečių "atgausose žemėse" (žr. Eberhard Orthband, 1043 p.). Tose atgausose žemėse lenkai savo etninio elemento neturėję nei vienos promilės, o šiandien Lenkija yra beveik visai neturinti tautinių mažumų šalis. Ji yra tuo atžvilgiu laimingiausia tauta visame pasaulyje...

Ir taip apie ateitį beskalvojant, apima baisus ilgesys, sunki ir skaudi melancholija, jog noriu šaukti su Karoliu Orleaniečiais:

Išleikit, eikite, eikite sau
Jūs, mano rūpesčiai, vargai!
Vartau suomių knygas. Josė taip apstu balsei. Su diakritiškais ženklais ir be jų. Galvoju, kodėl ta tauta taip šauni. Gal dėl to, kad nuo septynioliktojo amžiaus turėjo universitetą. Gal dėl to, kad suomių žemės išskirtiniai pažymiai yra tikrai akmuo ir vanduo. Ispanai be akmens ir vandenio turi dar skliautą. Suomiai tik baltas naktis ir lapių skurdą. O kai grįžtu prie savosios, tai man rodos, kad mes visame savo istorijos būvyje (Nukelta į 5 psl.)

PIRMOJI PAŽINTIS

(Atkelta iš 3 psl.)

— Kol kas ne. Tik vakar vakare susigrūdė. Sako, mes jums nieko nedarysim. Mes, sako, tik ieškom, kur tie jūsų baltieji.

— Kad nieko nedaro, galėtumėm ir nueiti, — vėl nutęsė Palys.

— Ar tau susimaišė, vaikel, — šoko motina.

Bet Palys šypsojosi.

— Jeigu jau vokietytis nesudorojo, tai rusio kol kas nebūjau. Jei prisikabins, sakysiu, kad ir aš raudonas.

— Ar jau tu Dievo nebebijai!

— Mama, nesirūpink. Aš tik raudonas, kai šaltas vėjas gerai pripučia. Tai kaip, dėde, patrauksim pažiūrėti ruskelių. Norėčiau tas blakutes iš arti apžiūrėti.

— Galim patraukti. Sekmadienis, būsim ne vieni.

Motina norėjo ką sakyti, bet Palys viena ranka apkabino per pečius, spustelėjo kaip mergaitę prie savęs, paskum paleido ir pasakė:

—Nebijok, mes einam ne muštis, tik pasižiūrėti.

Ir patraukė taku tolyn. Paskui į Navikas. Motina dar ilgai stovėjo pagriovį, per veidus lėtai krito ašaros. Kai vyrai jau buvo gerą galą paėję, pakėlė ranką, peržegnojo kartą, kitą, trečią, paskum skaros kampu nusibraukė ašaras ir tol stovėjo, kol juodu išnyko už dvaro gyvatvorės.

* * *

Miestely juodu buvo ne vieni. Ir daugiau žmoniųėjo bažnyčion. Ne tiek, kiek kiekvieną sekmadienį, betėjo. Pagal pašto degėsius stovėjo trys ilgi poriniai ūkiniai vežimai, apie juos būriavosi gal trisdešimt ar keturiasdešimt kareivių, daugumas jaunučių, gal net septyniolikmečių, ilgų senos caro armijos milinių skvernų paleidusių beveik ligi žemės. Vyrams besidairant, iš kito rinkelės kampo išlėkė du raiti, priėjo prie vežimų, kažin ką pranešė, vienas iš tarpo tuoj išėjo prie-

kin, šūktelėjo kelis žodžius, tuoj suklegėjo šautuvų spy-nos ir vėl nutilo.

— Ar tik neateina mūsų kariuomenė?—kažin kur-ris pratarė.

— Ko gera, pateksim į patį vidurį,—atsiliepė kitas.

— Išgausys kaip viščiukus. Anokie čia kareiviai, —vėl prašneko pirmasis.

— Kad jie į bokštą turi įsikėlę Maksimą. Iš kur eis, į visas puses gali sėjoti kaip vėtykle, — neužsileido kitas.

Visų akys pakilo į bokštą. Iš ten, prie angos šono prisiglaudęs kareivis žvalgėsi per žiūrovus. Tuo tarpu prie vežimų susispietęs būrelis vėl padriko: vieni vaikš-tinėjo, tur būt, norėdami kiek apšilti, kiti ėmė ram-sitytis vežėčių, o kai kurie net sulipo į vežimus ir su-sirietė šiauduose. Raiteliai vėl užsėdo ant arklių ir žin-gine nujojo dvaro link.

— Pažiūrėjo, ar moka vaikai šautuvus užsitaityti, —pirmą kartą pravėrė burną Palys ir pasuko bažny-čion. Paskui jį nusekė ir kiti. Sumą skaityte atskaitė pats klebonas, paskum perskaitė evangeliją, pasakė, kad mišparų nebebus, nė žodžio nepridėjęs, išlipo iš sakyklos ir net į šalis nepažvelgdamas nuėjo zakrasti-jon. Žmonės sužiuro į vienas kitą ir tyliai pradėjo skirs-tytis.

— Galėjo nors ką pasakyti, — tarpdury prašneko apskrita, raudonveidė moterėlė. — Jis vis tiek daugiau žino, negu mes.

— Durna galva... — nubumbėjo senyvas pavytusio veido miestelio kalvis. — Ką jis žino, kas klausio,—pri-dėjo garsiau. — Į bažnyčią niekam nedraudžiama įeiti.

— Tai kas kad klausio. Ko bijoti teisybės pasakyti. Už teisybę niekas nebus, — priekin išsoko jaunas, gal dvidešimties metų vyrukas.

— Katrą, — prisimerkė kalvis.

— Kaip tai katrą? — neprarasdamas įžulumo atšo vė jauniklis.

— Katrą teisybę, sakau? — vienodai primerkęs a-kis teblaiškė kalvis.

— Tikrą teisybę. Ne ponų ir ne kunigų, bet tikrą teisybę. Darbininkų teisybę.

— A, darbininkų... — kalvio veide nekrustelėjo nė vienas bruožas, tik akys, rodos, labiau sužibo pro siau-rus akių plyšelius. — Gerai, šė! Palyginkinkim, — ir jis staiga ištisė rankas delnais į viršų, pirštų ga-lais beveik siekdamas jauniklio pilvą. — Va, mano tei-sybė. Dabar ištiesk savo, ir visi pamatysim, kuris esam arčiau poniškos teisybės.

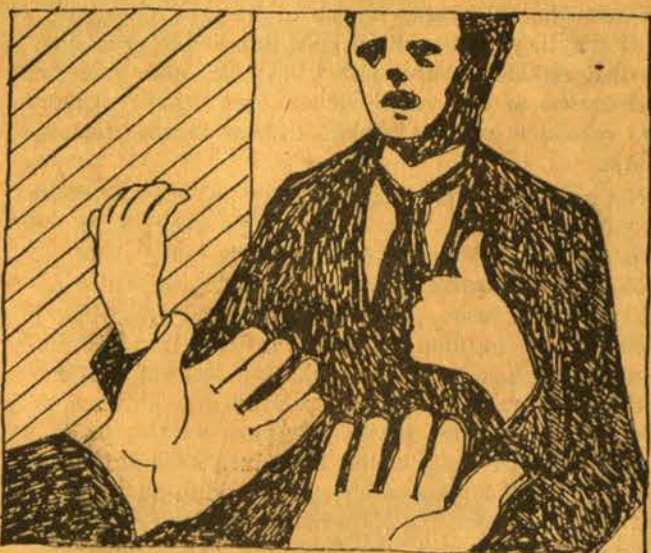
— Tiesk, tiesk! Rodyk! — atsiliepė balsai, paly-dimi juoko.

— Jis darbininkų komitete, — kažin kas pasakė.

— Dar geriau! Tegu parodo, koks jis darbininkas!

— pro kitus arčiau prisigrūdė stambus, gal būt to pa-ties amžiaus vyras ir ištisė rankas. — Matai, dar per-nykščio trynės tebežydi. Kaip katpėdelės.

— Ne visi rankom, turi kas nors ir galva...

Ir jis staiga ištisė rankas delnais į viršų, pirštų galais beveik siekdamas jauniklio pilvą.

— Čia tai teisybę sakai — turi kas nors dirbti ir galva. Klebonas dirba galva, daktaras — galva, moky-tojas — galva, mes todėl juos ir vadinam ponais. Da-bar supranti? Man tu irgi ponas.

— Ponas ant darbininkų galvos! — pridėjo ką tik rankas rodes bernas ir žengė artyn jaunikiui.

— Palauk, palauk! — tas ištisė abi rankas į prie-kį. — Argi nematote, kad esate sukvailinti, kad jūsų akys apdumtos. Šviesa ateina, o jūs užsmerkiat, nau-jas, visko pilnas gyvenimas kelia kiemo vartus, tai jūs duris užsisklendžiat...

Palys su Naviku stovėjo ant bažnyčios laiptų ir viską matė iš tolo, bet kai jauniklis ėmė kalbėti apie šviesą, Palio veidu nubėgo platus šypsnys.

— Aš jam tuoj nušviesiu visus takus ir keliukus, — pasakė pro dešinę veido pusę ir žengė žemyn, bet Navikas pagavo už rankovės.

— Bus geriau, jei trauksim namo. Pats laikas.

Palys stabtelėjo.

—Kai pradėsim eiti, ir kiti išsiskirstys. Einam.

Palys dar kelis akimirksnius pažiūrėjo į rankomis mosikuojantį jauniklį, nusispiovė pro sukąstus dantis ir leidosi Naviko vedamas. Netoli šventoriaus vartų sto vėjo keturi kareiviai ir žiūrėjo į vidų besiginčijantus. Į prainantį Palį su Naviku jie net dėmesio nekreipė. Prie vežimų irgi tebuvo tik po porą, o kiti buvo kažin kur dingę.

— Tai matai, — prašneko Navikas, kai jau buvo išėję iš miestelio.

— Gerai, kad sulaukė, — atsiliepė ir Palys. — Aš būčiau su juo nesiginčijęs, bet už užpakalio, už kupros, kai būčiau pasukęs, tai ir būtų atsiradęs už šventoriaus.

Ir vėl ėjo tylėdami. Nei vieškely, nei laukuose ne-buvo matyti jokios gyvos dvasios. Tik kai pasiekė var-nalieknį, Palys vėl prašneko:

— Bepigu jiems šūkauti, kai mes kiekvienas atski-rai galvojam, o ką galvojam, taip ir nėdrįstam vienas kitam pasisakyti. Juk kiek čia jų yra. Tik reikia nors keliems kaimams iš vieno susitarti, po vieną, kaip gry-

(Atkelta iš 4 pusl.)

vien patys save apgaudinėjome. Tai pats ne-naudingiausias, o taip pat ir pats neprotin-giausias apgaudinėjimas žemėje...

Vartau ir skaitinėju Lietuvos tarybinių rašytojų autobiografijas ir galvoju, kad bū-tų labai įdomu, jei jas imtų ir atidžiai per-skaitytų rimtas psichiatras, nes jose kom-pleksų ištisos gamos nusitęsiosios per kelis re-gistrus. O jau to vargo jaunystėje, o jau tu kančių nepriklausomybėje. Tarp jų būrelis Lietuvos žydų. Jie labai gyvai reiškiasi. Tai didelis ir sveikintinas reiškinys. Deja, dar kol kas jie kažkaip nesutampa ar nepritam-pa. Gal maža laiko? Gal netolimos praeities šmėklos... Ką mano tėvas, kai pagalvoju, bū-tų veikęs be Calkės, Codiko, Išaro, Kopkės, Jankelio (ši žmonės kitaip nevadino, kaip Snarglium, nors buvo labai švarus ir tvar-kingas miško pirklys, ir kartą brolis, su rei-kalu pasiūstas, pasibeldė į duris, ir, kai jam Jankelienė atidarė duris, nežinodamas, kaip pradėti bylą, paklausė: ar čia Snarglius gy-vena? Ta su aiškiu nepasitenkinimu pasakė "čia", ir nuėjo jo pakviesti, tai tas susigrie-bęs, kad negerai pasakęs, susigėdęs parbė-go namo, net reikėjo neatliktos)...

Man teko tų visų čia suminėty žydų ketu-rias vasaras karves ganyti. Mėgo mane jie ir jųjų pačios už stropumą. Kiekvieną rytą aš turėjau tas karves iš viso miestelio susirink-ti ir nusivaryti tris kilometrus, o vakare par-ginti namo...

Populiarius dabar kultūriniai ryšiai... Ma-no bičiulis Jeronimas Cicėnas anąkart rašė, kad lenkai amerikoniškai padėjo atstatyti dau-giau kaip šešis šimtus Lenkijos bažnyčių... Amerikos lietuviai, girdėję, padėjo pastaty-ti vieną Klaipėdoje... Rezultatai: du kunigai nuteisti, o bažnyčia paversta sandėliu... Ar neima apetitas palaikyti taip mielai priima-mus ryšius? Vilniaus šventasis Jonas nuo karo veiksmų, sako, be langų bestovys... Esu tikras, kad Amerikos lietuviai ne vien baž-nyčias, bet visą Lietuvą, jei būtų galima, pastatytų ant kojų... Kas negerbia praeities, tas netiki ateitimi...

Rusams mažiausiai rūpi Lietuvą medžia-giškai ar dvasiškai pakelti. Argi jie kirs ša-ką ant kurios rengiasi nutūpti? Tautų draug-yste jie netiki ir į ją didelių vilčių nededa. Teroro užguitas mažumas jie naikina planin-gai, tolydžio ir nuolat. Tautų draugystė yra tikrai vietos elemento siundymas tam šlyšk-čiam ir negarbingam darbiui. Genocidas da-bar nieko jau neįaudina. Didžiosios galy-bės atrodo, kad tai yra natūralu ir kad tai neišvengiamas... Toks yra šių dienų pasaulis.

Girdžiu, kad Lietuvoje ir kitose "broliš-koše" respublikose daugis rusų nekenčia ir jiems įvairias išdaigas daro. Savo tau-tiečiams nuosirdžiai patarčiau mesti tuos vai-kiškus pokštus. Kokia nauda nususiūsiams burlėkėliui kišenėje ar pusiau ištrauktą špy-gą rodyti ir visai be reikalo erzintis. Tuo Lie-tuvos neišvaduosi. Vadavimas yra rimtas dar-bas. Mano tautiečiams būtinai reikėtų išmok-ti tarti anglų kalbos žodį "cheese". Tai yra, kiekviena proga sudėti linksmą ir malonią šypseną. Mandagumas, anot tos pasakos, nie-ko nekainoja, o labai daug nuperka. Tokios, mano galva, turi būti lietuvių gyvenimo gai-rės ir rodyklės: pirms dalyks nenusiment, o ontrs visada būt linksmam!

Netoli mano tėviškos gyveno didžiai švie-sus ir kultūringas sodietis. Jis turėjo gana di-delį, ar ne pusirečio hektaro sodą. Reikia,

MAIRONIS. LIETUVOS ATGIMIMO DAINIUS

Poeto portretas tapytas dailininko Jono Šileikos 1924 metais Kaune. Paveikslas pro langą matyti Nemu-no ir Neris sanka. Šis dail. J. Šileikos kūriny yra tėvų mirties nuosavybė, regimas "Draugo" patal-pose. Chicagoje.

pridėti, kad jis buvo netikėtai didžiai švie-sus ir kultūringas, bet labai sumanus ir gudrus žmogus. Savo didžiulį sodą buvo aptvėręs ga-na aukštų stučių tvora. Tvėrė ypatingai: skersines kartis dėjo ne iš vidaus, kaip pa-prastai, o iš lauko. Kai jis tvėrė tą tvorą, tai rimti žmonės juokėsi iš jo to tvėrimo, o pie-menys ir pusbernai iš džiaugsmo rankas try-nė. Ir būdavo, kai tiksliai pakvimpa jo sode alyviniai obuoliai, kaip tu, žmogus, būdamas piemeniu atsispirsi prieš tokią lengvą pagun-dą: užkėlė koją ant vienos karties, nuo tos užsirioglinai ant antros, persivertė per stu-čiukus ir jau sode. Žmogus labai dažnai labai optimistiškai žiūri į ateitį. Vaikigalis, lipda-mas į svetimą sodą, nepagalvoja, kad reikės gi kada nors iš to sodo išlipti, o išlipti ne taip jau buvo lengva: stučiukai lygūs, nėra už ko stipriau užsikabinti, ir labai aukšti... Kai tiksliai aukštų ir sausų silodav margiu-kas, sodo savininkas imdavo į rankas ploną gumbuotą obelį lazdele ir neskubėdamas traukdavo į tą pusę, kur jo šūnytis ne-kviesius svečius imdavo... Svetimų sodų mė-gėjai, lyg į rarotas, eidavo būreliais. Pavoju-

je vėl susimesdavo kur nors į patogesnį kam-pą irgi būriu. Sodo šeimininkas savo plo-nybę ir laiko nublizgintą lazdele traukdavo skersai išilgai vaikigalių pakinkius ir strėnas švelniu ir maloniū balsu: bernačiai, malonė-kite išlipti per tvorą... Po metų kitų svetimų sodų entuziastai į tą plonytę lazdele visai at-kiro dantį...

Gyvendamas Milfordo gatvėje, turėjau laimės dirbti su čekų profesorium viename tuščiam būte. Jis buvo viršininkas, o aš visa kita. Gana greit įgijau jo pasitikėjimą. Turiu pastebėti, kad tas čekas buvo ne bet kas, o Prahos universiteto profesorius, abiejų — kanonų ir viešosios — teisių daktaras, liau-dies vyriausybės narys, pabėgęs 1943 m.

Jis gyrėsi artimai pažinęs Tomąšą Garig-ue Masaryk. Kartą išėjo kalba apie narsų-jį kareivį Šveiką. Jis man porą dienų aiški-no, kad tai didžiai teigiama figūra. Taip tą si-muliantą vertinęs buvęs čekų prezidentas. E-są, prezidento mėgiamiausias anekdotas bu-vęs apie čeką ir vokiečio būdų palyginimą:

Vienas austras du dideliu dvaru turėjo. Viename jų ūkvedžių buvęs čekas, o antrame

— vokietis. Dvarų savininkas vieną kartą per metus išsirengdavo patikrinti, kaip jo dvaruose tvarkomas ūkis. Žemė gera, ūkve-džiai sumanūs ir stropūs, dvarai neša dide-lius pelnus, bet, kaip sakoma, tvarka turi bū-ti ir ūkvedžiai turi šeimininkui duoti atskai-tą. Pirmiausia savininkas aplankė čekų tvar-komą dvarą. Aprodė ūkvedys viską: pilnus tvartus gražiai prižiūrimų gyvulių, pilnus a-ruodus klėtyse, gražius padargus pasiūrėse, ir galop abu pasuko į klijimą, ten lygiai vis-kas puikiausioj tvarkoj. Besidžiaugiančio sa-vininko dėmesį atkreipė ant šalinės murksas didelis ir riebus katinas.

— Tai ir katinas laikai? — paklausė sa-vininkas?

— Laikau, — atsakė ūkvedys, — ge-rame ūkyje reikia šuns, kad apgintų nuo va-gies, reikia ir katinų, kad apgintų nuo žiur-kių ir kad pelės per daug neįsiviešpatautų...

— Bet ar ne per riebus jis, tas tavo ka-tinas? — pasakė kažkaip labai rimtai susi-rūpinęs šeimininkas.

— Gal kiek ir per riebus nevidonas, — at-sakė ūkvedys.

Šeimininkas daugiau nieko nepasakė, tik kažkaip įtartinais kraipydamas galvą ir be-ūpo apleido dvarą. Ūkvedys visa tai pasakė pačiai. Pati nusprendė, jei savininkas nenori katinų, tai reikia tučiuojau jam nudirbti o-dą. Kaip tarė, taip ir padarė.

Vokiečio ūkvedžio dvaras buvo lygiai gra-žiai ir tvarkingai vedamas. Bet ir vokiečio ūkyje pamatė beveik lygiai tokį pat didelį ir riebus katiną. Šeimininkas padarė panašią pa-stabą. Vokiečiai kad šoks ponui draskyti akis:

— Jei nebus katinų, tai pono klijimuose įsimes pelės, suės grūdus, sukapos šiaudus, ir aš ir aruodus turėsiu pilti, atsiprašanč, pelių ir žiurkių mėšlą, ne grūdus. Jei neleisi lai-kyti katinų, tai pasiėškok sau kito ūkve-džio...

Šeimininkas jam nieko nesakė, bet aiš-čiai nepatenkintas išvažiavo.

Rudenop, kai čekas suvalė derlių, kad į-sidrasino pelės, jog klijimo šalinės kaip skruzdėlynas knibždėjo. Aišku, gyvuliai su-lyso, o aruoduosna reikėjo pilti nei šis, nei tas... Apsilankęs šeimininkas rudenį ir pama-tes pelių išdaigas, paklausė ūkvedį: — Tai nudaigojai katiną? Ūkvedys atsakė: — Nu-daigojau, šeimininke, nes man atrodė, kad jums tas katinas nepatiko. Šeimininkas ra-miai pasakė: — Taip, dabar matau, kad ūkyje negalima be katės, dėl to imk ir nieko ne-laukęs įsitaikyk katę. — Tai taręs išvažiavo patikrinti vokiečio ūkį. Ten, kaip pernai, vis-kas buvo kuo puikliausia: ir gyvuliai riebiūs, ir švarūs padargai, ir pilni aruodai javo, ir tas patis didelis katinas, ir tas pats pasipū-tęs ūkvedys... Viskas buvo gerai, bet šei-mininkui mūšė ampaudas galvon, ir vokiečių ūk-vedį atstatė, o čeką paliko.

Masarykas tą pasaką baigdavo: reikia mokėti šio pasaulio galingiesiems įsitaikyti ir išlikti savo pareigose...

Tasai dvigubas daktaras papasakojo ir tikrą savo gyvenimo atsitikimą. Vokiečiai ji buvo nekaltai uždarę koncentracijos stovyk-lon. Jis ten rado visą eilę savo buvusių ūst-udentų ir draugų. Be kitų, lagerio vyriausias daktaras buvo jo patikimas ir artimas bičiū-lis. Netrukus jis buvo paskirtas ligoninės vaistų sandėlio vedėju ir sanitaru. Ir štai juo du su daktaru pradėjo naikinti lageryje esan-čius vokiečius ir gelbėti čekus. Jei vokiečiai kreipdavosi ligoninėn, juodu jį iškėstomis

rankomis priimdavo, rodydavo švelnumo ir rūpestingumo, bet būtinai mirtinai nugalėdy-davo. Čekams juodu buvo šurkštūs, ir padė-davo. Tuo būdu jie išlaikė savo pareigose iki galo ir daug čekų išgelbėjo...

Tų ilgesnių įtarpų tikslas yra parodyti a-kivaizdžiai, ką reiškia švelnumas ir mandagu-mas. Reikia elgtis taip, kaip sodietis elgiasi su nuo grandinės atitrūkusiu eržilu. Iš pra-džių: kuziukas, kuziukas!, o kai pačiumpa už apatinės žiaunos: aš tau parodysiu, šun-snuki, kad tave vilkas papliautų! Vadinasi, tol kol ruso už apatinės žiaunos negali paimti, neapsimoka nei su juo erzintis, nei iš jo juok-tis...

Kai tarybiniai pagyrų puodai giria pasi-turintį gyvenimą, dažnai pagalvoju, kaip tai būtų miela, jei tai būtų tiesa. Amerikos ke-lionių rašytojas John Gunther knygoje "In-side the USSR" rašo: "Lithuania... grossly poor..."

Tarybiniai tabokiai dažnai šaipydami si-iltinius dantis rodo rašydami: esą tremtis tremtinių nepamokė, jie vis galvoja apie dva-rus ir fabrikus...

Dvarų, tokių, kokius rusai dar paliko, ne-priklausomoje Lietuvoje jau nebuvo, o fab-rikų buvimą patys neigia... Tuo atžvilgiu jiems, ne tremtiniam sustojus laikas. Kas ne-žengia priekin, traukiasi atgal. Kiek tų ra-šytojų su parduotomu vasarom. Lietuva, iš-skyrus gal vieną kitą kampelį, skurdokas ir neturtingas kraštas. Jis toks ne nuo šian-dien. Ne Lietuvoje, bet Vieniulio Puodžiūn-kiemyje dvarininkai tūkstančiais litų švaistė si varduvių dovanoms... Bet laisvės nenū-pirks gerbūvis. Tą tiesą tarybiniai plutokra-tai labai gerai žino, nes jie su nelaisve susi-tinka akis akin kasdien. Jie tuo atžvilgiu ver-ti mūsų užuojautos ir prielankumo. Ir jie iš-mūsų to galėtų sulaukti, jei nepūstų savo šlykštaus melo dūmų į akis, jei neieškotų jie kvailiesnių už save...

Niekad savo neturtu nesiafišavau, nors mano vaikystė nebuvo lengva, lygia dalia mokyklų ir universiteto metai. Ir po to, tris kartus pradėjau gyventi iš dviejų lengvai panešamų legaminėlių... Bet... jei viso to bū-tų nebuvę, tai man rodos, kad aš būčiau pa-skutinis dvasios skurdžiū.

Ypač, kai dabar čekistai skundžiasi jau-nyste ir nepriklausomybės laikais kęstus kan-kinimus, atrodo kažkaip negarbinga ir žema. Atsiėmė jau savo ir gerbūvių ir brolių krau-jo iki soties prigėrė. Galėtų daugiau papasa-koti apie savo budeliškus žygius, juk tai ir-gi socializmo statybos dalis... Kam taip jau stengtis sveikus dantis užkalbėti. Kitiems skauda, o jie dejuoja.

Reikėtų ir jiems švelnų žodelį tarti, rei-kėtų ir juos padrasinti. Nėra, gerbiameji, tokio nusikaltimo, kurio žmogus negalėtų at-pirkti. Tai turėtų atminti esą ir buvę čekis-tai. Bet liaudies išmintis sako: kuprotą vie-na karsto lenta teištiesia. Veltui būtų ko ge-ro laukti iki tų pilnai prigrūstų pelų maišų...

Lieka jaunimas. Lieka ateinanti karta. Jaunimas turėtų mokytis, turėtų pirmauti visoje sąjungoje, turėtų mokytis naujų moks-lų, naujų specialybių, kurios nereikalauja daug medžiagos, bet daug sudėtingo darbo. Jaunimas turėtų laikytis vietoje arba būriais. Nesileisti į mišrias vedybas ir turėti gausias šeimas. Veržtis į karo mokslą ir jojo prakti-ka...

Rusijos galas yra neišvengiamas. Su jais (Nukelta į 7 pusl.)

bukus nuskainiotumėm. Nešty kelnes atgal, nespėję net išsikratyti. O dabar, kai visi tylim, nauji ponai šven-toriniuose imia pamokslus sakyti. Jeigu tylėsim, kitą sek-madienį ko gera bažnyčioje į sakyklą įlips. Tfu! — nu-sisiplovė garšiai, kad net mišku nuaidėjo.

Navikui darėsi smagu. Išsiskleidė abejonės ir žo-džių neberekėjo ieškoti.

— Pavalgęs ateik pas mus. Aš paleisiu žodį per kai-mą, — pasakė, atsiskirdamas prie kampo. Nebematė jo-kio reikalo ir grįždamas sukto rato pro Palį.

Kai Palys nuėjo, vyrai jau buvo susirinkę. Erdvi Navikų troba buvo arti pilnė. Buvo senių, vyrų ir pus-berniukų. Keli buvo atsinešę ir šautuvus. Trys tik buvo geri, o pora nupiautais vamzdžiais ir pora medžioklinių. Šovinių buvo daugiau, tik niekas nežinojo, kiek iš jų bus gerų. Dar Antanų pusbernai turėjo dvi dėžutes pa-kases gale tvarto po malkomis.

Navikas jau buvo pasakęs, ką matė miestelyje ir vi-sų akys buvo atkreiptos į Palį. Kažin kuris pasiūlė tabokos. Jis susisuko suktinę į laikraščio skiautę, pa-traukė dūmą, numėtė žemėn ir užmynė koją. Brunojo buvo kartu ir trenkė šleikštumu. Pagaliau nuo stalo pa-sigirdo Naviko balsas:

— Mes pašnekam, pašnekam ir vėl padedam. Eiti, neiti. Tegul kiti eina. Daug žmonės ką pašneka, sakėm, o velnias nei toką baisy, nei ką, tik taip jį piešia. O šiandien, va, matėm ir truputį to velnio ir nugir-dom ką jo vaikai šneka. Svarbiausia, kad jis jau pa-šonėję. Ką tu, Paly, galvoji?

Troboj visiškai nutilo, ir paskutiniai Naviko žodžiai Palį pagavo pačiame trobos vidury, betrinantį suktinę į aslą.

Jis sumišęs apsižvalgė, paskum, lyg rengdamasis at-siprašyti, nusišypojo, perbraukė ranka sprandą, lyg no-rėdamas nusišluostyti sprandą, ir ėmė žiūrėti pirštus.

— Velniai žino, — prašneko. — Kažinkas nuėjo

sprandū. Blakės ar kas — pamaniau, bet pirštuose va-nieko nėra. Matote, pašnekėti mums geriausiai galėtų dėdė Navikas, bet kad dabar čia, kaip žiūriu tiek tos ir šnekos. Buvo apnikusios žiurkės. Są dėdė, suėdė, ką gri-aužė, sugriaužė, sukapojo, bet, va, ėmė ir išėjo. Su Vieš-paties Dievo padėjimu pats velnias išstalandino, kad nė nepajutom. Tik žiūrim, kad nebėra. Atrodė, kaip dėdė Navikas sakė, kad bus galima pradėti gyventi ant savo žemės, tvarkyti savo galvą. Bet ne. Į jų vietą blakės atsiūra. Su dėde patys savo akim matėm. Pilnas miestelis, pilnas dvaras, net į bažnyčios bokštą įsi-riogino. Jau net spėjom pamokslą apie naują teisybę pasiklausyti. Dėdė teisybę sako: jeigu taip pasišneku-čiuodami sėdėsim, mus gyvus užkims. Jeigu būtų ma-žiau, nueitumėm ir išrūkytumėm. Šiandien pat! Bet ką su trim šautuvais padarysim, jeigu jų ten yra trys šim-tai. Reikia kitaip. Ir va, vyrai...

Į tuos žodžius su triukšmu atsidarė trobos durys ir į vidų įpuolė Jonų Antanukas.

— Bolševikai, — sušuko pro uždusimą.

Iš jo uždususių žodžių visi sugandė, kad Jonų kie-man įvažiavo vežimas bolševikų kareivių. Trise įsiva-rė tūvą su motina seklyčion. Tėvas tarpdury atsisukęs ir norėjęs kažin ką Antanukui pasakyti, bet kareivis durė į krūtinę šautuvo vamzdžiu, ir jis įgriuvęs aukš-tielninkas per slenkstį į seklyčią. Kiti viską verčia, ka-žin ko ieško. Vienas tvare ėmė šaudyti kaulais.

Palys paėmė iš kampo šautuvą, pažiūrėjo ar užtai-sytas ir linkerėjo Vladui. Tas tuoj pašokęs pasiėmė savąjį. Stasių bernas pasiėmė savo nupiautąjį. Iš viso atsirado šeši su šautuvais. Dar Navikas užsimetė savo medžioklinį.

— Dėdė, tik jau ne... — pradėjo Palys.

— Na, na, žinau ką darau. Aną dieną užtaisiau vil-kinius O kurie neturite su kuo nesimaišykite. — pa-sakė išeidamas.

Visi septyni ir Antanukas patraukė pakluonėmis, paskum pagužom upelio pakraščiu, prisidengdami po-aukščių kriaušiu ir Stasių vyšnynu, netruko atsidurti

netoli Jonų sodybos. Čia buvo visiškai atviras poros šimtų metrų dirvos plotas.

— Manęs tikrai nešaus, — nelaukta pasakė Anta-nukas. — Aš einu namo, ir jeigu nėra sargybu, iš-ėjęs už klėties pamosiu. Per klėtį iš kiemo tos pusės visiškai nematyti.

Palys tyliai pažiūrėjo į Naviką. Tas tik linkerėjo galvą, ir berniukas tekinas pasileido per dirvą.

Iš tos pusės sodyba atrodė visiškai tuščia. Nebuvo girdėti net jokio garso.

— Blakės prisipampo ir išrūko, — prašneko Palys.

— Palauk, Antanukas tuoj pasakys, — suramino jį Navikas. — O dabar, žiūrėkit, jeigu ten kas būtų, visi negalim iš karto bėgti. Nuskainios kaip paršiukus.

Palį su dviem vyrais paskyrė bėgti pirmus, o pats su kitais trim išsiskleidė visu vyšnyno pakraščiu, pir-ma išaiškinęs kaip kuris turės ginti bėgančius, jeigu anie pamatytų ir pradėtų šaudyti.

Po to minutės ėmė slinkti lėčiau už valandas. Pa-

Kareivis, jaunutis, beveik pusbernai, pamėlusiu nuo šalčio vei-du... ir Palio pirštas susilaikė.

Ilustracijos Alvydo Bičiūno

PIRMOSIOS DIENOS SAVOJE KARIUOMENĖJE

Nepriklausomybės kovų dalyvio atsiminimai

KAZYS ALISAUSKAS

1918 metų liepos mėn. grįžau iš Rusijos. Apsigyvenau pas tėvus Meškučių kaime, Marijampolės apskrityje. Rudenio pabaigai „Žiburio“ gimnazijon. Lietuva tada buvo vokiečių užimta. Vokiečių feldfelio užkulis buvo dar gerokai kietas, tas kietumas jautėsi visur ir visose srityse. Su kalbomis reikėjo varžytis, viešai neprisitarti prieš vokiečius, kas nors išgirs ir jiems praneš, tai suims — pradžiai. Maisto atsargas ir kitas gėrybes žmonės nuo okupanto slėpdavo. O nebuvo tokio daikto, kurio vokiečiams nereikėtų. Marijampolės apskritį tvarkė kelios dešimtys vokiečių, daugumoje karo invalidų. Jiems sekėsi, nors buvo šurkštūs, kartais net žiaurūs, bet, tenka pripažinti, administratoriai buvo igudę. Tačiau žmonių reikalų mažai paisė, žūrėjo vien savo.

1918 metų pabaiga. Vokietijoje revoliucija. Vokiečiai pakriko ne tik Vokietijoje, bet ir Lietuvoje. Atsirado ir pas juos, kaip pirmiau Rusijoje, „Soldatenrat“ (kareivių tarybos), prasidėjo mitingai. Visagalis vokiečių žandaras jau nebebuvo. Visa Lietuva pajuto, kad paskelbtąjį Lietuvos Nepriklausomybės (Vasario 16 d. aktas) bus igyvendintas. „Žiburio“ gimnazijos mokinių nuotaka Marijampolėje pakilus. Kalbama, kad Vilniuje kuriasi Lietuvos kariuomenė, nors savo kareivio niekas dar nėra matęs. Godžiai skaitomi laikraščiai, ypač tos vietos, kur nors truputį parašyta apie Lietuvos kariuomenę. Iš laikraščių sužinojome, kad Lenkijoje J. Pilsudskis užėmė Varšuvą, išvijo vokiečius ir jau patys lenkai tvarko Lenkiją. Tuoj kilo ginčai, nepasitenkinimas, komentarai, kodėl ir pas mus nieko panašaus nedaroma? Kitą dieną vėl nusiramina, sužinojome, kad Vilniuje jau yra Lietuvos vyriausybė, yra Krašto apsaugos ministerija, yra daug lietuvių karininkų ir net generolų. Visų dėmesys nukreiptas į Vilnių. Vilnius vėl Lietuvos sostinė!

Kalėdų atostogoms moksleiviai išvažinėja į tėviškes. Kaip miestuose, taip ir kaimuose vyksta susirinkimai. Susirinkimuose karininkai, studentai ir gimnazistai sako karštas kalbas, „duoda toną“, vyrauja. Visos problemos socialinės, politinės ir net karinės lengvai ir greitai išsprendžiamos: Lietuva turi būti laisva, demokratinė respublika, reikia vyti lauk su lenkėjusius dvarininkus ir vokiečius, neįsileisti Lietuvon rusų bolševikų ir t. t. Žmonės, daugumoje jaunimas, kalbantys smarkiai ploja, pritaria ir šaukia „valio!“ Tačiau yra ir seni, kurie labai atsargūs, lyg ir nepasitikdami, sako: „Gerai būtų, kad taip Dievas duotų, bet vargiai taip bus“.

Miestuose, valsčiuose ir net kaimuose kaimuose susidarė žmonių komitetai — savivaldybės. Gyventojai patys susirūpinę savo ramybe — saugumu, tad įsisteigė savą miliciją, kuri patuliuodavo apylinkėje dieną ir naktį, žinoma, dar be uniformų, vien lazdomis ginkluota. Vokiečiai jau čia nesikiša, pasidarė tylūs ir ramūs — sukalbami. Jie dabar daugiau žūri savų reikalų, saugodamiesi, kad juos kas nors neužpultų kokio nors keršto sumetimais. Kai kurie, anksčiau žiaurumu pasižymėję žandariai visai dingę — išvyko paslapčiomis į Vokietiją.

Iš Marijampolės į Vilkaviškį vokiečiai tada buvo pravedę geležinkeliką, kurio vagonai bu-

vo tempiami arkliais. Juo į Vilkaviškio geležinkelio stotį gabendavo grūdus, daugumoje duoninius javus. Pakraus 3—4 vagonėlius javų ir pora arklių lengvai tempia lygiu kaip stalas keliu į Vilkaviškį. Revoliucijai Vokietijoje įvykus, gėrybių vežimas į Vokietiją sumažėjo, galop visai nutrūko. Vežė tik susitarus ir gavus leidimą.

Vieną kartą, bevežant vokiečiams grūdus, turgaus aikštėje susirinko būrys moterų, pastojų vokiečiams kelią, iškinė arklius ir nedavė javų vežti. Žmonių rinkosi vis daugiau. Vokiečiai pyko, keikėsi, bet žmonių mušti jau nebedrįso. Atvyko dar daugiau vokiečių, bet moterys nenusileido. Kilo triukšmas. Staiga prie minios atvyko daktaras E. Draugelis, lydimas vokiečio karininko. Daktaras pasakė miniai, kad miesto valdybos susitarė su vokiečiais, jog už grūdus mums duos žibalo, druskos ir ginklų. Moterės išsiskirstė į namus, vis dėlto niurnėdamos: „Lai pirma duoda, o paskui veža“.

Po šio įvykio vokiečiai pamatė, kokią didelę įtaką žmonėse turi lietuvių inteligentai. Porai savaitę praėjus, Marijampolės milicija jau gavo ginklų, juos atvežė pirmieji savanoriai iš Kauno. Davė Lietuvos vyriausybė. Ginklai buvo kariški, seni, bet vis jau ginklas, geresnis už lazda.

O ginklų Lietuvoje buvo tikras badas. Ginklų gavimu rūpinosi: Lietuvos vyriausybė, savivaldybės, karininkai, kareiviai ir paskiri asmenys visoje Lietuvoje. Jei gausime ginklų, tai atsiginsime ir nuo priešų, negausime — bus blogai. Taip buvo visur galvojama ir kalbama.

Lenkus aprūpindavo ginklais Prancūzija. Latviai pirmą gana didelę ginklų siuntą 1918 m. pabaigoje gavo iš anglų — Liepojuje. Gi lietuviai turėjo patys pasirūpinti sau ginklų, ūkio gėrybės mainydami į ginklus pas vokiečius. Tačiau ginklų pirkimas pas vokiečius buvo ap sunkintas santarvės valstybių draudimu. Vokietija, pralaimėjusi karą, turėjo būti nuginkluota. Santarvės valstybių atstovai kontroliavo ir naikino vokiečių ginklus ir kitas karo priemones. Tad ginklų pirkimas galėjo vykti tik slapta. Pulk. VI. Grudziuskas pasakojo: 1919 metų pradžioje kariuomenės intendantu nupirko Vokietijoje 300 kariškų vežimų. Vieną šimtą vežimų santarvės valstybių kontrolės komisija sugavo Įsruity — Rytprisiuose. Ten pat sunaikino daugiau kaip 100 vežimų. Panašius atsitikimų buvo ir daugiau. Mat, sotus alkanas nesupranta.

Tačiau grįžtantieji iš rytų per Lietuvą į Vokietiją vokiečiai patys pardavinėjo ginklus. Reikėjo tik turėti pinigų ar ūkio gėrybių. Tokiais mainais ir ginklų pirkimu pagarsėjo kun. Jonas Jaskevičius (mirė 1935 m.). Pušaloto klebonas. Ginklus jis tiekė Joniškėlio partizanams. Pušaloto kuopai. „Pritrūkau lašinių, būčiau ir artilerija aprūpinęs“, juokaudamas sakydavo kun. J. Jaskevičius, kai vėliau buvo karo kapelionu.

*

Kalėdų atostogoms pasibaičius, susirinkome į gimnaziją. Vėl karšti moksleivių, jaunimo mieste ir aplinkiniuose kaimuose ir dvaruose susirinkimai. Ugningas kalbas sako: mokytojai, karininkai ir kunigai. Jaunimas užia kaip bitės avilyje. Visų kalbų turinys dabar jau visi-

Paskelbtą nepriklausomybę ginant: mūsų kariuomenės kulkosvaidininkai laukia rusų — bolševikų puolimo 1919 metais Dauguvos fronte netoli Iūkštos.

kitas. Nebenagrinių socialinės ir politinės problemos, jos laikomos jau išspręstos. Dabar jau vien karinės temos: priešas kraštą mūs užpuolė — kiekvieno pareiga ginti Lietuvą. Dalguma tam pritaria ir klausia: kuomet ir kur vykty? Ar gausime ginklų ir šaudmenų?

Lygiagrečiai mieste, pusiau slapta, vyksta ir kitos pakraipos susirinkimai ir mitingai. Juose agituoja organizuoti darbininkų tarybas, skelbti proletariato diktatūrą, laukti pagalbos iš rytų. Revoliucinė banga artinasi, ateis raudonoji armija, nušluos baltagvardiečių valdžią Lietuvoje ir t. t. Tai lietuviški bolševikai.

Tad susidarė dvi priešingos stovyklos. Tačiau tuo tarpu dar vieni kitiems nebekliudo ir už pakarpos vieni kitų neima, tik gąsdina. Bolševikuojančių yra labai mažai, lietuvių patriotų daug, tad ir jėgos nebelygios. Lietuviškieji bolševikėliai laukė pagalbos iš rytų.

Dvi paskutiniosios „Žiburio“ gimnazijos klasės užsidarė, nebeliko mokinių. Savanoriais išėjo kone visa 7 ir 8 klasės ir daug žemesniųjų klasių mokinių, kuriems tik amžius leido. Skubėjome, nes priešas artinosis.

Keletas mūsų net nebesulaukė sutarto laiko visiems drauge važiuoti, išvyko keletą dienų anksčiau. Jų tarpe ir aš buvau. Važiavome į Kauną pro Vilkaviškį, nebe vieni gimnazistai, buvo daug ir kaimo jaunimo. Dainuodami atvykome į Panemunės kareivines, kur organizavosi 2 pėstininkų pulkas. Pasitiko mus budintis karininkas, nurodė nakvynei vietą, nes buvo naktis. Patalpa šalta, langų daug be stiklo — išmušti, šiaudų ant gultų skysta. Guolis nebebuvo minkštas. Sužinojome, kad pulkas, keliasdešimt vyrų, tik dvi dienas, kai persikėlė į šias apleistas kareivines.

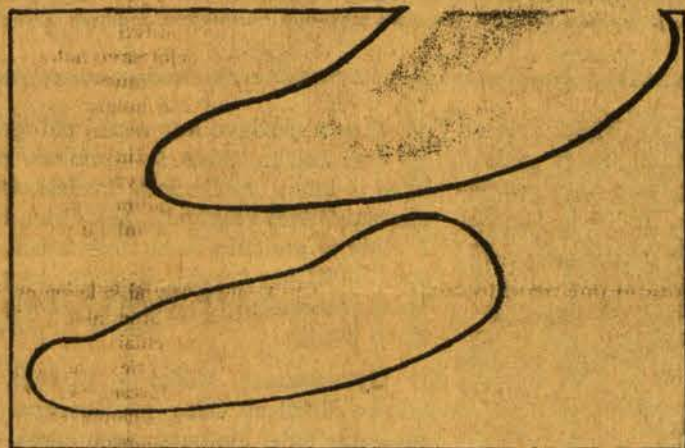
Anksti ryte sukilome ir pradėjome dairytis. Čia jau radome ir daugiau vyrų, tokių kaip ir mes — savanorių. Gavome pusryčių — kavos ir duonos. Budėtojas išrikiavo visus naujai atvykusius. Sąrašą visų atvykusių surašė patys. Atvyko pulko vadai karin. V. Grigaliūnas - Glovackis, apie kurį girdėjome kalbant, kad yra geras vadas. Jisai mus visus bendrai pasveikino, kaip atvykusius Tėvynės ginti. Prašė būti klusniais, pareigingais ir kantriais. Prižadėjome.

Valandai laiko praslinkus, buvau drauge su keleta draugų pašauktas į pulko štabą. Pulko štabe karin. V. Grigaliūnas - Glovackis mums pasakė: „Važiokite daugiau vyrų atvežti“. Sutikome. Vienas iš mūsų įsitrašino ir paprašė kariškų rūbų ir ginklų, kad geriau atrodytume ir tuo kitus vykty patikintume. Pulko vadas, akies nemirktelėjęs, tuoj nuo savo galvos nuėmė kepurę, uždėjęs jam ant galvos ir tarė: „Viską, ką turėjau, atidaviau, kai turėjau daugiau — duosiu. Nustebę stovėjome ir tylėjome, nes ne-

buvo ko nors daugiau prašyti ir sakyti. Pusvalandžiui praėjus, mačiau pulko vadą su kita kareiviška kepure, kurią, manau, irgi jis greit „padovanojo“ kitam savanoriui.

Vis dėlto gavome: po šautuvą, diržą, kepurę ir tautinės vėliavėlės trikampį prisisiūti ant rankovės. Vadu paskyrė mums Jurgį Balkūną (mirė bene 1924 m.), kuris iš mūsų visų geriausias kalbėjo vokiškai. Tai buvo šumanus ir energingas vyras. Gerai vadovavo mūsų komandai, kuri tuo laiku buvo vadinama „agitatoriais“.

Marijampolėje ir Vilkaviškyje buvo įsteigti savanoriams registruoti biurai. Iš Marijampolės savanorių komandos išvykdavo trečiadieniais ir penktadieniais. Mūsų komanda privėlėjo juos palydėti į Panemunę. Susirinkdavo kelios dešimtys, kartais virš šimto vyrų. Nuolatos buvome užimti, vis kelionėse. Reikėjo savanorius lydėti arba važinėti į susirinkimus po kaimus ir bažnytkaimius. Nusibodo, kartais įvykdavo prieš mus net pasikėsinimų, užpuldavo keliaudami per mišką naktį. Atsiginėdavome.

VLADAS ŠLAITAS

DANGUS VIRŠ LIETUVOS

Kūdikystėje

tu braidei purvynėlį.

Vaikystėje

tu dėvėjai medinius šalgatvius.

Kiek vėliau tu juos pakeitėi į cementinius šalgatvius.

Bet dangus virš tavęs pasiliko ramus ir lietuviškas,

mano tolimas kraštas.

Kas gi padarė dangų didžiai lietuvišką?

Žmonių kalba jį padarė didžiai lietuvišką.

Ir atodūsiai.

Ir širdžių aspiracijos

jį padarė lietuvišką.

Štai kodėl amžinai pasilieka didžiai lietuviškas

amžinasis dangus virš taikaus ir lietuviško krašto.

APIE SVIESIĄ SKARELĘ

Kai mąstau apie Lietuvą,

aš savaimė mąstau apie tavo sviesią skarelę,

nes jinau man reprezentuoja Lietuvą,

ramią ir gerą Lietuvą,

mylinčią ir atleidžiančią,

verikiančią, bet nepaliūžtančią,

tik nusišluostančią ašaras ir skarelės kamputį.

O, mano miela bobule!

Jau daugiau, negu keturiasdešimt metų,

kai mačiau tave paskutinį kartą žemaitkiem.

Bet ligi šiol mane lydi svetur ir guodžia

tartum šviesus žiburelis — tavo skarelė.

Piešiniai. Alvydo Bičiūno

Vasario mėn. Marijampolėje ir Vilkaviškyje buvo įsteigtos karo komendantūros, kurios perėmė savanorių verbavimą. Nebuvom reikalingi, tad buvom palikti pulke ir paskirti į paaficierių mokyklą (mokomąją kuopą). Kuopos vadas, karininkas Pr. Kaunas kietai laikė ir mokė kuopą būsiančius puskarininkus. Keletas buvusių „agitatorių“ buvome atsilikę mankštotoje, tad turėjome kitus pasivyti, jokių privilegijų niekas mums neteikė.

Valdiškų rūbų niekas dar neturėjo. dėvėjo nuosavus, tuos, su kuriais buvo atėjęs į kariuomenę. Žiema buvo šalta. Kartais naktimis tekdavo eiti į sąrybą, saugoti pulko kareivines, kad spartakistai (vokiečių komunistai) neužpultų. Tekdavo stovėti dvi valandas, kaip statulus reikalauja, dideliame šaltyje. Nevisi turėjo milines. Vien su švarkeliu stovėdamas sąryboje, trypdavom ir šokinėdavom, kad nesusaltų. Tačiau nuotaika visų buvo gera, net ir sušalę

sugebėdavome pajuokauti. Pirmieji kariški rūbai buvo gauti tik kovo mėnesio pradžioje.

Vasario mėn. rusų bolševikai jau puolė lietuvius, norėdami užimti Kauną. Bolševikų puolimas buvo atremtas. Prie Jiezno, vienam rusui karininkui mus išdavus, turėjome skaudžių nuostolių. Žuvo 18 savanorių ir keliolika pakliuvo į nelaisvę. Po šio įvykio visus studentus, abiturientus ir moksleivius pradėjo raginti vykty į Karo mokyklą, kad apsieitume be svetimųjų karininkų. Pradžioje atsisakinėjome, tačiau po kelių raginimų išvykome. Kovo 10 d. jau buvome Karo mokykloje.

Lietuvos kariuomenė kūrėsi labai sunkiose sąlygose. Vis dėlto ji susiorganizavo ir tapo rimta jėga. Laimėjome, nes vadaai, kareiviai ir visa Lietuva parodė daug kantrybės. Tad ir dabartinėje kovoje dėl Lietuvos laisvės ištėsėsime ir laimėsime, jeigu tik nepritrūksime kantrybės.

KAPITONAS PAKŠTAS 1919 METŲ LIETUVOJE

JUOZAS ERETAS

Aplamai manoma, kad Kazys Pakštas niekad nėra tarnavęs kokioje nors kariuomenėje. Tai ne visai tikslu, nes jis 1919 m. nešiojo mūsų karininko uniformą. Bet kaip jis tuomet gavo kapitono laipsnį?

1914 m. vasaros mėnesį jis buvo iš carinės Rusijos atbėgęs į JAV ir Chicagoje taip išsilavinęs, kad po dviejų metų galėjo perimti Amerikos lietuvių katalikų įkurto Tautos Fondo generalinio sekretoriaus pareigas. Jis ejo taip sėkmingai, kad jis 1918 m. (25 metus eidamas) buvo išrinktas Tautos Tarybos nariu ir rugsėjo mėnesį kartu su kun. F. Dabušiu (40) ir su adv. B. Mas-tausku (29) siūstas Europon, kur Lozanoje bei Berne dalyvavo pasitarimuose su Lietuvos atvykusiais Valstybės Tarybos atstovais. Teko juos įtikinti, kad karo laimės alijantai ir kad dėl to nepatartina toliau remtis kraštą okupuojančiais vokiečiais.

Degdamas noru asmeniškai patirti, kas darosi Lietuvoje, Pakštas dar 1919 m. pradžioje buvo prašęs iš vokiečių pravažiavimo vizos. „Bet mano veikla Šveicarijoje — taip jis aiškina savo autobiografijoje — buvo nepatvirtinta Vokietijos pasiuntinybei Berne; dėl to man ilgai jos nedavė“. Nenorėdamas tuščiai leisti laiko, įsirašė į Lozanos universitetą, kur daugiausia tobulinosi prancūzų kalboje. Kadangi šio rašinio autorius (22) tuo pačiu laiku ten pat studijavo, mudu dažnai susitikavo ir auditorijoje. Savo paprastumu, nuširdumu ir, žinoma, savo humoro jis ryškiai skyrėsi nuo daugelio savo tautiečių, kurie mimozų jautrumu stengėsi išsaugoti savo autoritetą ir puoselėti savo pretenzijas į tautos vadus.

Pagaliau 1919 m. balandžio pradžioje nerimastaujantis patriotas išsikovojo vizą. Mat, JAV Raudonojo Kryžiaus delegacija, ponios Turcinewicz vedama, vežė Lietuvon medikamentų bei kitų sanitarinių reikmenų ir į savo štabą priėmė ir apskrūjį vertėją Pakštą. Tokiu būdu šis balandžio 8 d. vėl pasiekė savo, nūnai laisvą tėvynę. „Pilnus penkerius metus jos nematęs, buvau tikrai jos pasiilgęs. Apsigyvenau „Metropolio“ viešbutyje“, kuris pražūsiame kare smarkiai buvo nukentėjęs. Bet kadangi Pakštas ne patogumams buvo prasimušęs Lietuvon, jis sunkumų nepaisė. „Po kelių dienų pradėjau vizitus tuomet tik (1919.IV.4) išrinktam pirmam prezidentui Smetonai (46) ir antru kartu premjeru tapusiam adv. Slezevičiui“ (37). Būdamas itin mielas susitikimo su pastaroju, tikru liaudies prieteliu, „jis man padarė

gerą išpūdį energingo, mandaugaus ir gan apskraus politiko. Kalbėjome apie karą prieš rusus — bolševikus ir apie Amerikos lietuvių pagalbą senajai tėvynei. Pasiūliau, jeigu ku nors būčiau naudingas. Slezevičius man patarė nueiti pas krašto apsaugos ministerio pareigas einantį Merkį“ (32).

Taip ir padarė. „Merkys greit nusprendė, kad aš būčiau naudingas ryšio karininku prie Prancūzijos, Amerikos ir Anglijos kariškių misijų, kurioms Kaune sunku susikalbėti. Jis man davė tris bronzines žvaigždeles, sakė tuoj pasisūdinti kapitono uniformą ir prisijungti prie minėtų misijų“. Tokiu būdu tapus karo valdininku ypatingiems reikalams, Pakštui teko santykiuoti su kariškomis alijantų delegacijomis, „daugiausia su prancūzais ir bent kiek su amerikiečiais, su kuriais tekdavo kalbėti apie sudarymą Amerikos lietuvių divizijos Lietuvai ginti, kuriam reikau labiausia pritarė prancūzų misijos šefas pulk. Reoub. Bet prancūzai kartais išreikšdavo nepasitenkinimo premjeru, laikydami jį net provokišku. Ar gi jiems sakydavau, kad Slezevičius yra tik prolietuvius. Man susidarė išpūdis, kad toks kaltinimas gi mės su stipria lenkų pagalba, nes šiuo metodu lengva buvo mūsų menką įtaką Paryžiuje suvesti iki nulio ir tuo atplėšti Vilnių nuo Lietuvos“.

Kartu su šiomis delegacijomis mūsų daugiau agitacinis negu kariškas kapitonas pasiekė ir lietuvių-bolševikų pabrėžė. Viena tokia proga jis prisiveržė ir į tikrą išvadotą savo tėviškę, į Užpalius. Pranas ir Balys Pakštai, jo brolaičiai, gyvena dabar Chicagoje, dar gerai atsimena šį netikėtą užklupimą. Saunusis dėdė viešėjo kelias dienas gimtiniame Lietuvos apskrityje, kur jis, Balio liudijimu, „visas gimines, pažįstamus ir kaimynus apdalino dovanomis“. Ir Pranas, tuomet dešimties metų vaikas, gyvai prisimena, „kaip dėdė, grįžęs iš Amerikos tuoj po karo kaip JAV lietuvių delegatas viešėjo Užpaliuose ir atvežė visą maišą dovanų“.

Nesunku suvokti, kokie jausmai tuomet jaudino jauno dėdės širdį. Juk prieš penkerius metus jis iš čia pat turėjo bėgti nuo caro žandarų ir nuo pavojaus nebuvu pasižymėjęs ir savo pasitraukimu iš kunigų seminarijos savo tėvams net daug skausmų padaręs. Dabar gi „sūnus palaidūnas“, kuris užjūryje suspėjo iškilti ir Šveicarijoje diplomatinėje plotmėje kovojo už krašto išlaisvinimą, jau atvyko kaip laisvos dės prieteliu. „jis man padarė

(Nukelta 17 psl.)

Is laisvės kovų: mūsų kariuomenės sunkioji artilerija kovoja Suvalkijos fronte prieš lenkus 1920 metais.
(Br. Kvickio archyvas)

KAPITONAS PAKŠTAS 1919 METŲ LIETUVOJE

(Atkelta iš 6 psl.)

tėvynės karininkas. Ir atvyko ne vienas ir ne tušiomis rankomis, o kartu su Vakarų Europos bei Amerikos kariuomenių reprezentantais, kurių pagalba jis drąsino šaukusius ir juos rėmė maistu bei vaistais. Nustebusiems jo tautiečiams jis atrodė kaip geras daris iš kito pasaulio, iš kurio jo kapitoniškos žvaigždės bėrė vilnės spindulius į nuskriaustųjų širdis.

Su tokia misija Pakštas traukė kokių tris mėnesius skersai krašto ir išilgai fronto, guodamas, šelpdamas ir ragindamas. Per tą laiką iš pradžių dar glėžna, trapi Lietuva atsivėrė, vyriausybė sustiprėjo, valdžios aparatas susiformavo ir santykius su užsieniais tvarkė atskira ministerija. Dėl to kariškos alijantų delegacijos galėjo pasitraukti, užleidžiant vietą diplomatom.

Tuomet ir mūsų pafrontės šelpėjas bei agitatorius vėl galėjo galvoti apie savo asmeninius reikalus. Lydėdamas išmilkintus karius ir besisukindamas išprusintų diplomatų tarpe, jis skaudžiai buvo patyręs savo išsilavinimo spragas. „Nedakeptas esu!“ jis apgailestavo savo autobiografijoje ir klausė: „Kokia gi nauda iš tokio pusiaumokslio?“ Tiesa, aukšto mokslo jis buvo ragavęs net penkiuose universite-

tuose: vieną semestrą Valparaise (JAV), keturis Chicagos Loyolos, porą New Yorko Fordhamo ir vieną Lozanos universitete. Bet ši marga žinojimo mazaika dabar reikėjo išbulinti bei sujungti į vieną prasmingą paveikslą. Tam tikslui jis ryžosi persikelti į Šveicariją Friburgą, kur jo laukė visas būrys švietausio jaunimo su Stasiu Šalcauskiu priešakyje ir kur taip pat ketino vykti jam žinoma vyčių veikėja Ona Vosyliūtė, gražuolė iš Worcesterio.

Ten, kur traukė protas ir širdis, jis keliavo visai pakštišku keliu — per Baltijos jūrą. Nuo pirmos pažinties su ja, 1911 m. Petrapilyje, ji kutojo jo fantaziją. Tada buvo pamatęs rytinius jos krantus, o dabar panorėjo išvysti ir vakarinius. Dėl to į Šveicariją grįžo per Danzigą ir per Daniją, kuri ne vien savo ūkiu Lietuvai galėjo būti pavyzdžiu. Žavėdamasis Kopenhaga, jis svajojo apie Klaipėdą, nes jis jau tuomet „žemiškai sunkius“ savo tautiečius norėjo vesti prie jūros, kad ir jie iš jos laimėtų danų žvalumą bei apskrumą, iš viso skandinavišką buitį — tokią, kuri palaimingai formuoja jūra su žeme kartu.

Tokios vizijos skatinamas, kapitonas Pakštas 1919 m. birželio mėnesį ministeriui Merkiui grąžino savo žvaigždutes ir išvyko į Friburgą, į šį, anot anglų meno istoriko Ruskino, „most picturesque town of the world“.

MILFORDO GATVĖS ELEGIJŲ EPILOGAS

(Atkelta iš 5 psl.)

susidoros stipresnis už mus. Pačių rusų pagimdyti ir išauklėti. Jaunimas turi būti pasirengęs, atėjus valandai, ginti savo žemę ir laisvę. Pats pavojingiausias bus lenkas, pačių rusų militariškai labai gerai paruoštas...

Neilgai reikės laukti, kai pačioje Rusijoje pradės veikti laisvės kovotojai. Ton avantiūron lietuviams nereikėtų pirštų kišti. Tesirieja ir tiesiama savo tarpe.

Reikia kaupti jėgas. Ne blaškyti, ne aikvoti. Reikia pakelti visas tautos jėgas. Aš kažkaip jausta nujauciu, kad griuvus imperijoms, kurių taip mažai beliko, prasidės mažų tautų, nedidelių vienetų era... Būkime to naujojo laikotarpio pirmaisiais daigais!

PIRMOJI PAŽINTIS

(Atkelta iš 5 psl.)

sisuko į vieną šoną ir pritūpė, lyg norėdamas ką pamatyti purve, paskum susileido.

Iš už klėties šūviai nutilo. Jie lydėjo laukais dardantį vežimą. Palys kilo iš už agrastų žiūrėti Antanuko, kai gale tvarto sušmėsavu pilka milinė ir aštrus švilptelėjimas su keistu taukštelėjimu nuėjo pro galvą. Jis jau stačias šusodino porą šuvių į tą vietą, paskum peršoko per tvorą ir nulėkė tvarto link. Per laukus lėkė du kareiviai ir Pagarduvis. Palys paleido šuvi. Šalia jo atsirado dar poros, paskiau ir daugiau, bet trejetas kaip matant dingo alksnynėly, o tuoj už jo juodavo Varnaleknis.

Vyrai sugrįžo į kiemą. Jonai jau buvo atsikėlė iš po apverstų raių. Antanukas gulėjo aukštiekninkas. Motina jam po galvą jau buvo pakišusi skarą. Buvo išbalęs, pamėšęs, bet valandėlei atmerkė akis ir pamėgino nusišypsoti.

— Kas nors bėkute parvesti Stankaus, — pasakė Navikas, bet to neberekėjo.

Stasių bernas jau buvo išnėręs vieną širmių iš pakinkty.

— Aš tuoj! — tik sušuko ir pasileido šuoliu tiesiai per dirvas.

SUKAKTUVINĖ MENO PARODA

Jei kitais atvejais mūsų dailininkai parodydavo lyg per didelį savo individualizmą ir retai kada dalyvaudavo skirtingų srovių ruošiamose bendrose parodose, tai šiuo atveju, švenčiant Lietuvos nepriklausomybės 50 metų sukaktį, parodė gražų solidarumą, nes joje bus progą pamatyti ne tik tai jauniosios ar vidurinės kartos, bet ir mūsų veteranų darbus. Šioje sukaktuvinėje parodoje, kurią ruošia Čiurlionio galerijos vadovybė, ir kuri galerijos patalpose, Jaunimo centre, Chicagoje, atidaroma šiandien (vasario 17 d.) 7 val. vak., rasime skirtingiausių meno srovių atstovus, nuo realizmo iki pačių modernių, mūsų jaunosios dailininkų kartos, jau čia Amerikoje baigusios savo studijas.

Džiugu, kad Čiurlionio galerijos vadovybei pavyko po vieną stogą suburti daugiau kaip 30 lietuvių dailininkų. Bet, žinoma, jų galėjo būti ir daugiau. Pasigendama A. Varno, A. Kurausko, K. Varnelio, O. Virkai, V. Petravičiaus ir kt. Šioj parodoje matysime trijų organizuotų dailininkų sambūrį ir jokiems sambūriams visai nepriklausančių dailininkų darbus. Platus masto paroda ruošti buvo atsakyta dėl vienokių ar kitokių sunkumų, buvo pasitenkinta tikiai Chicago ir jos apylinkėse gyvenančiais lietuvių dailininkais.

Parodoje bus daug įvairumo, ko būdavo pasigendama anksčiau. Šioje žiūrovas ras ne tik aiškesnės tapybos darbus, bet ir akvarelę, akriliką, grafiką, skulptūrą, keramiką, vitražus.

Paroda bus įdomi ir tuo, kad joje matysime net tokių dailininkų darbus, kurie jau arti 10 metų niekur nesirodė su savo kūriniais mūsų parodose.

Šioje sukaktuvinėje parodoje bus atrinkti taipgi geriausi kūrinių, už juos bus paskirtos trys premijos. Pirmajai 300 dolerių skiria Lietuvos fondas, antrajai 200 skiria pati Čiurlionio galerija ir trečiajai 100 dolerių skiria Amerikos Lietuvių Bendruomenės Centro valdyba.

Meno parodoje dalyvauja šie dailininkai: P. Aleksa, M. Ambrozaitienė, V. Balukienė, N. Banišienė, O. Baužienė, A. Bičiūnas, H. Blyskis, K. Burbaitė, A. Cooper, J. Daugvila, B. Jameikienė, R. Jautokaitė, J. Kelečius, P. Kaupas, A. Marčiulionis, E. Marčiulionienė, J. Marks, S. Mercedes, J. Mieliulis, B. Murinas, J. Paukštienė, J. Pautienius, A. Petrikonis, D. Rėklytė, V. Ramonis, M. Šileikis, V. Vaičiūnis, A. Valeška, V. Vijeikis, E. Valaitis ir G. Zumbakienė.

Tenka pažymėti, kad šia paroda susidomėjimas yra nemažas. Į ją atsilankant laukiama ne tikiai Chicago apylinkių lietuvių, bet ir iš kitų miestų svečių, kurie atvyks į Lietuvos Nepriklausomybės jubiliejinių minėjimą Chicagoje ir Gaidelio kantatos premjerą Civic Operos rūmuose.

Pierre Emmanuel

O, žemės iškvėptas, atsiminime mirusių,
Sviesa, bekylanti iš podirvo tylos.
Sipst, ir tavo sugaus praaišę dangstas,
Žmogus tautų sutemoje toks vienas, o tironai
raijungė viską į pačių istorijos viršūnę.
Savo svorą prislėdam srovių pulsavimą,
Jų statulos jau meta išsikūdojimą naktį.
Ant jų kaktų nelaimės rubinai žeruoja,
O jų blizgėjimas žmonių valioja vargą.
Juocasis šaltis spinduliuoja,
Udėgdams kraujuje tanusių įkarstį.
Tuo tarpu kai dangus kartu su laisvė miršta.

Bet vaipantis dievams jų naktį.
Ir blogini neapykanta terlojant veidus
(Vyrai prieš vyrą, tamsybėje negailestingas
Kraujas rusena pragaro kvapu),
Tu pakyl į priešingo ir nuogojo pasaulio aukštį, —
Ir štai mūsų naktį dar medituoją
Tavo žvaigždžių palaimingoji muzika,
Ir mūsų kraujas tvinsta ilgesiu.
Lyg tavo švelnuma jam būtų ženklas
Įniršio įkarstį save pažinti
Žlauriausiam pyktyje prieš save patį:
Tai toluma fontano paslaptingame čiurolime,
Tai sielvartas, gaudžiau šlamų už mišką,
Sviesa, besklindanti daiktų intymume,
Kurčia, tačiau pasaulį krecianti,
Naktį paverčianti labiau absurdiška ir nirtulinga
Savo šelms prieš paprastąjį Dievo dieną.

O tavojo dangaus skliautų ramybei
Paklūsta visa, ir medžiai nejudą maldoj,
Kalnynai ir namai tuoj susimasto,
Oras, malda prisotintas, pavirsta giesme,
Siela raminančių gamtovaizdžių,
Medžio akordų horizonto ritmikoje
Ir kuklumu nuostabiame regėjime.

Skendėdamas maldoj, esu aš laisvas
Ir stoviu tiesiai, apsiėręs mirusiųjų pelėnais,
Ir Dievo mylimas. Juodųjų mano rankų atnaša —
Dar gyvas manys pasaulis laisvas,
Pasaulis, duotas Dievo man gyventi.
Be išvaizdos, be balso, kurio aš esu
Veidas ir būsimą grėsmę, nes aš — laisvasis.
Ir nieks nedrumsčia mano perkeičiančio žvilgsnio.
Negalit jus įkalinti regėjimo,
Negalit kludyti medžiui būt laisvam:
Ar jūs regėjot savo aukų vėidą
Tragišką ir žiaurią kančios garbį,
Kaip nebeįstingamą stigmą Dievo širdyje?
Net jų mirtis vis dar tebėra Dievo laisvė,
Gyvenimo amžinybės šauksmas žmogui,
Drausmą jo nukryžiuojamas visuos pasaulio kampuose,
Mirties sprendimas, išlaisvinas nuo jo paties
Pasigailėjimu, labiau pakertančiu nei nuodėmė.

O mano broliai kalėjimuose, jūs esate laisvi,
Laisvi išdegintom akim, sukaustytom rankom ir kojom,
Sužalotais veidais ir lūpom sudraskytom,
Jūs esate tie prievartaujamieji medžiai kankiniai,
Auga dar stipresni, nes apgėniami.
Jūs — tikrų žmonių yra beribis žvilgsnis,
Jūsų tyla — garsioji eterio ramybė.

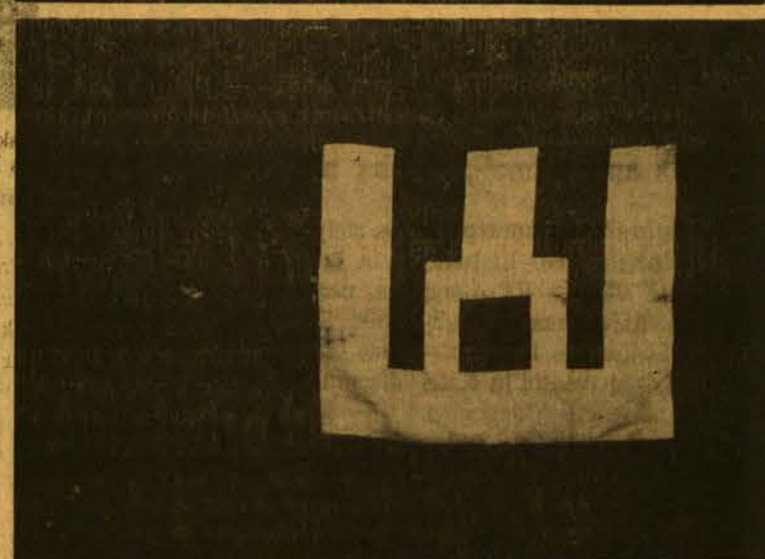
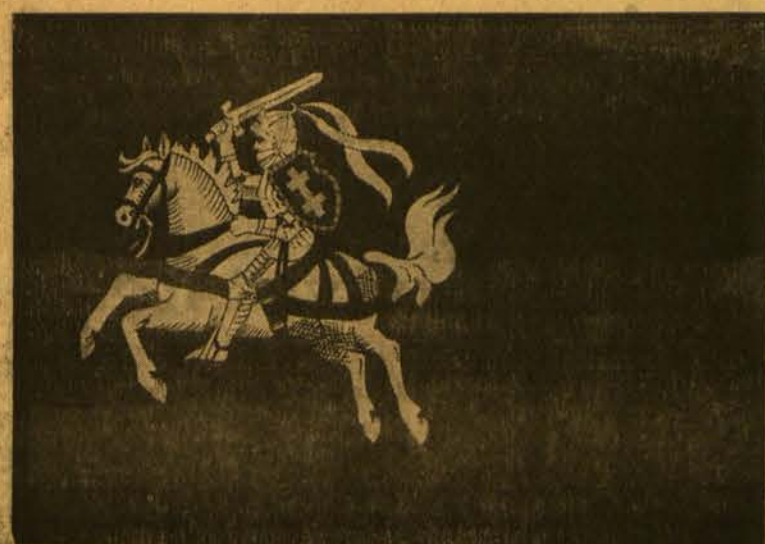
Viršum tirnų, užkimsių nuo nebylės,
Yra dar tylūs jūsų rankų skliautai,
Aukščiau menkos diktatorių tvarkos
Yra plačių padangių, debesų rintis,
Yra žydrių kalnų alsavimas,
Yra maldos laisvė toliai
Ir kaktos, nesilenkiančios prieš nieką,
Yra žvaigždynai laisvėje esmės,
Yra beribiai tapimo vaisiai,
Yra tironams pražūtinga baimė —
Baisioji Dievo laisvė.

Isvertė P. Gaučys

Pierre Emmanuel (gimęs 1916 m.) yra vienas žymiausių šių dienų prancūzų katalikų poetų, savo kūryboje, šalia religinių temų, dažnai išsakęs ne tik dabarties tironų sulojusį žmogaus skausmą, bet ir nepavergiamos dvasios didybę.

Povilas Kaupas Geltoni judesiai (aliejus)
Is lietuvių dailininkų parodos Čiurlionio galerijoje

Lietuvos valstybinė vėliava, kabojuši Karo muziejaus bokšte, Kaune, dabar saugoma Pasaulio lietuvių archyve, Chicagoje. Čia matome vėliavos dešiniąją pusę — Vytį ir kairiąją — Gedimino stulpus.

Apie mūsų himną, trispalvę, Vytį, dr. J. Basanavičių ir kambarį, kur buvo pasirašytas nepriklausomybės paskelbimas, pasakoja Ad. Varnas

JUOZAS PRUNSKIS

Siemet sueina 70 metų nuo to laiko kai 1898 metais dr. Vincas Kudirkas „Varpo“ 6 n-ry pirmą kartą išspausdino dabartinį Lietuvos himną „Lietuva tėvynė mūsų“.

Šis kūrinys pirmą kartą buvo viešai choro sugiedotas 1905 m. birželio 6 d. Vilniaus miesto teatre, vadovaujant muz. M. Petruskui. Bet dar turėjo praeiti eilė metų, kol šis kūrinys tapo apšauktas tautos himnu.

Tų laikų žmogus prof. Adomas Varnas pasakoja, kad visi gana greit pripažino, jog šios giesmės žodžiai yra labai svarūs, giliai prasmingi, tinkami himnui. Tik buvo balsų, pageidavimų spaudoje ir pasitarimuose, kad reiktų nors posmą to kūrinio kaip nors sujungti su Dievu. Tačiau tie pageidavimai tebuvo tik tokie norai, ilgejimosi pareiškimai, nors ir labai platūs. Norėta arba kuri posmą pakeisti, ar naują pridėti, bet nebuvo konkrečių tekstų pasiūlymų. Pagaliau nenorėta keisti nei dr. V. Kudirkos redakcijos, tai taip ir įsitaisėjo dabartinis himno tekstas.

—Man atrodo, kad Lietuvos himną pirmą kartą išgirdau Petrapily, kai gyvenau kartu su K. Būga ir A. Voldemaru, — pasakoja Ad. Varnas. — Tada mes rūpinomės visokiais vaidinimais ir sekdamas naujus tekstus, naujas dainas. Pats „Varpas“ irgi atėidavo į Petrapilį.
— Su Petru Rimša, su dail. Adalbertu Staneika visi trys mes, —pasakojo prof. Adomas Varnas, — 1905 m. perėjome Lietuvą nuo Suvalkų per Jurbarką, Tilžę ir Palangą; per Zemaitiją, Joniškį, Panevėžį pasiekėme Vilnių. Keliaujome norėdami pažinti Lietuvą ir patirti, kiek yra palankumo kurti lietuvių dailės draugiją. Pasiekė Naumiestį, nuėjome prie V. Kudirkos kapo ir matėme, kaip rusų buvo sunaikintas jo antkapys: iškaltas Lietuvos himno posmas „Tegul saulė Lietuvos...“

Caro žandarai sunaikino Lietuvos himno žodžius, iškaltus antkapio akmenyje, o dabartiniai okupantai komunistai stengiasi Lietuvos himno posmus ištrinti iš žmonių širdies ir minties.

— Rusų persekiojamas 1903 m. turėjau bėgti į užsienį, — pasakojo prof. A. Varnas. — Tik 1905 m. slapta, ne savo pasu, buvau atvykęs į Lietuvą, bet tais pačiais metais vėl išvykau į Krokuvą. Galutinai į Lietuvą grįžau 1943 m., kai buvo paskelbta caro amnestija, švenčiant Romanovų giminių 300 m. sukaktį nuo to laiko, kai jų dinastija valdė Rusiją. Kai 1913 m. pabaigoj grįžau į Vilnių, lietuvių parengimuose jau gana plačiai buvo giedama „Lietuva tėvynė mūsų...“ Petrapily 1916-1917 metais jau mes giedodavome šią giesmę kaip himną.

Voroneže teko pergyventi revoliucinį laikotarpį. Reikėjo būti atsargiems ir baimintis. Bet jau tenai himnas buvo taipgi giedamas.

Bet gal įspūdingiausiai man himnas skambėjo tai karo muziejuje, vakarais nuleidžiant vėliavas. Vėliau tada ne kartą, — pasakojo Ad. Varnas. — Ir kai mūsų pirmąją operą Kaune statė, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Buvo tada atvykęs ir J. Jablonskis. Kaip šiandien girdžiu jo pasąras tartus žodžius:

— Ar aš galėjau tikėtis kada, kad susilauksiu lietuvių kalba dainuojamos operos.

Mūsų trispalvė

Siemet sueina 50 metų nuo to laiko, kai 1918 m. Valstybės taryba galutinai priėmė Lietuvos vėliavą: geltona, žalia, raudona. Su vėliavos spalvų problemomis Ad. Varnui neteko susidurti. Jis tik atsimena klaidpėdžių pageidavimą, kad Did. Lietuvos vėliava nebūtų tų pačių spalvų, kaip tradicinė Mažosios Lietuvos, ir tada vieton kai kurių laikų vartotos baltos spalvos įvesta geltona.

Ad. Varnas tik Petrapilio seimui buvo sudaręs vėliavą: žalios, violetinės ir raudonos spalvos fone mūsų herbas. Tik ant balto žirgo jojo ne vytiš — raitelis, o Lietuvos kaimo bernelis — pie-menėlis, atitrūkęs nuo bandos ar

(Nukelta į 8 psl.)

Akademines Prošvaistės

Leidžia Šiaurės Amerikos Lietuvių Studentų Sąjunga

Redaguoja L.S.S. Centro valdyba. Rankraščius siųsti šiuo adresu: "Akademines Prošvaistės", 4545 W. 63rd St., Chicago, Ill. 60629 "Akademines Prošvaistės" išleina kiekvieno mėnesio trečiąjį šeštadienį.

ATIDAROMA DRAMOS STUDIJA

Pokalbis apie užmojį, svarbų mūsų teatro ateičiai

Mūsų laikraščio korespondentas, sužinojęs, kad Lietuvių Bendruomenė vasario 23 dieną atidaro Chicagoje Dramos studiją, kreipėsi į Kultūros fondo pirmininką rašytoją Anatolijų Kairį su keliais konkrečiais klausimais, kuriuos čia perteikiame mūsų skaitytojams.

— Ar tikrai Dramos studija Chicagoje virsta realybe?
— Taip, tikrai. Dramos studi-

Putino pagerbimo apeigai vadovauja studentė Arilda Vailokaitytė.

Zodį apie Putiną ir jo kūrybą taria Instituto studentas Rimas Černius.

Atsisveikinime su Putinu Instituto studentai A. Pakalniskis ir G. Visockytė skaito Putino "Mortuos voko".

jos steigiamasis susirinkimas įvyksta š. m. vasario mėn. 23 dieną, penktadienį, 8 val. vakare, 6804 S. Maplewood Ave., įėjimas iš pietų pusės. Prie įėjimo degs mėlyna šviesa.

— Kas gali studijoje dalyvauti?

— Dramą studijuoti kviečiami berniukai ir mergaitės, ne jaunesni 17 metų. Ypač pageidaujami studentai ir mokslius einas jaunimas. Noriu, tačiau, pažymėti, kad į Dramos studiją kviečiami ne vien jaunuoliai, bet ir vedę jauni vyrai ar ištėjęsios moterys, ypač jaunos poros, kurių gyvenimo dar neslėgia šeimos rūpesčiai. Visi jauni žmonės, jaučią savyje norą vaidinti ar turį bent interesą teatro menui, maloniai prašomi stoti į Dramos studiją.

— O jei ateis talentas 15 metų, ką Jūs darysite?

— Priimsime. Metrikai nebus tikrinami nė vieno.

— Kokios įstojimo sąlygos? Mokestis iš egzaminai?

— Jokių sąlygų nestatome nei mokiniams, nei jų tėvams. Mokestis už mokslą nebus imamas. Viskas nemokamai, nebent reikėtų nusipirkti vieną kitą nurodytą knygą. Įstojamųjų egzaminų irgi nebus. Kiekvienas, kuris turi norą dirbti, mokytis, plėsti savo dvasinę kultūrą, meilę savam lietuviškam teatrui, gali Dramos studiją lankyti.

— Kaip ilgai tęsis numatytas mokslo kursas?

— Šiuo metu yra nusistatyta 2 metų kursas. Tai, žinoma, neribojama, kad nauji mokiniai bus priimami tik kas antri metai. Jei bus norinčių kiekvieną rudenį bus sudaroma nauja klasė.

— Jei nurodytą dieną, vasario 23, dėl rimtų priežasčių asmuo negalės užsiregistruoti, ar jis bus priimtas vėliau?

— Į Dramos studiją bus galima įstoti ir vėliau, bet ne daug vėliau. Studijos vadovybė yra numatiusi 30 dienų periodą. Taigi, po kovo 23 dienos į šį kursą nebebus galima patekti — reikės laukti ateinančio rudens ir stoti į pradedančiųjų klasę. Kitaip darbas susitrukdys.

— Kaip dažnai vyks pamokos ir kur?

— Pamokos vyks du kartus savaitėje po dvi valandas kas va-

Jaunieji Pedagoginio lituanistikos instituto studentai Putino "Prometėjaus" pastatyme vasario 3 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Priekyje (kairėje) Galia — Zivile Blaišytė, viduryje Dainius — Vitalija Ruibytė ir dešinėje Mergelė Yo — Jūratė Jasaitytė, už jų — okeanidžių ir žmonių choras ir prie uolos prikaltas Prometėjas — Liucijus Alenskas. Putino "Prometėjų" scenai bei choriui skaitymui pritaikė Instituto lektorius Domas Velička, pastatymui vadovavo aktorius Leonas Barauskas, muziką parašė kompoz. Darius Lapinskas.

Nuotr. V. Noreikos

karą, Jaunimo centro patalpose, Chicagoje. Dienos ir valandos bus sutartos steigiamajame susirinkime, visiems kartu dalyvaujant. Vasaros atostogų metu, Dramos studija, kaip ir kitos mokslo įstaigos, neveiks.

— Kas Dramos studiją organizuoja? Ar ji turės kokį politinį ar pasaulėžiūrinį atspalvį?

— Dramos studiją organizuoja LB Kultūros fondas, o finansinę globą sutiko teikti Chicago LB Apygardos valdyba ir LB Centro valdyba. Dramos studija neturi ir neturės politinio ar pasaulėžiūrinio atspalvio, kaip tokio atspalvio neturi teatras. Teatras yra visų lietuvių kultūrinė institucija, tokia bus ir Dramos studija. Ji turės tik vieną atspalvį, būtent — lietuvišybės atspalvį. Todėl mūsų kvietimas yra skiriamas visoms lietuviškos organizacijoms: skautams, ateitininkams, šviesininkams — santariečiams, neolituanams ir visiems kitiems, organizuotiems ir neorganizuotiems lietuviams. Mes nežinome pirminkų ar vadovaujančių asmenų pavardžių ir adresų, todėl negalime kreiptis į visus asmeniškai — prašome per laikraščius ir radiją: paraginkite Jums priklausančių organizacijų narius susidomėti Jaunimo teatru, paskatinkite jaunimą stoti į Dramos studiją ir padėti savo talentą bei laisvalaikį savo teatro kultūrai, tuo užtikrinant būsimą Jaunimo teatro pasisekimą. Dažnai jauni žmonės neatidžiai perskaito laikraštį, todėl gali nepastebėti šios reikšmingos datos — tuo atveju tėvai turėtų priminti savo sūnui ar dukrai, kad vasario 23-jį yra Dramos studijos steigimo diena, ir pa siųsti jaunimą į susirinkimą.

— Kodėl steigiamasis susirinkimas šaukiamas privačiame name, ne viešojoje salėje? Ar jame galės dalyvauti pašaliniai asmenys, pavyzdžiui žurnalistai?

— Ne pašaliniai asmenys dalyvauti negalės. Susirinkimas šaukiamas ne salėje todėl, kad pirmuosius žingsnius žengti norime kukliai, atsargiai ir be oficialumo žymės. Tai yra darbo susirinkimas, susipažinimo pradžia. Norime daryti viską kuo paprasčiau, kuo nuoširdžiau, kuo bičiuliškiau — to viso neįmanoma pasiekti iškilmingumu dvelkiančiose salėse.

U'kand's po Putino "Prometėjaus" pastatymo. Kalbą Domas Velička, Prie stalo matyti: aktorius ir režisierius Stasys Pilka, aktorius Leonas Barauskas, kompoz. Darius Lapinskas, Instituto studentai — aktoriai ir kiti svečiai.

Nuotr. V. Noreikos

Be to, mes nenorim nė patys kalbėti, nė kitų kalbų klausyti — mes norime dirbti! O darbo ir draugiškumo atmosferą sukelti gali tik privatus ir uždaras susirinkimas. Todėl į steigiamąjį susirinkimą kviečiami tik būsimieji Dramos studijos lankytojai. Žurnalistams kol kas mes nieko neturime pasakyti, tuo labiau parodyti. Viskas tebėra užuomazgoje.

Mes patys dar kalbame puse burnos, esame pilni abejonių ir neradros. Kada stovėsime tvirtai, kada mūsų darbo ir pastangų vaisiai bus ryškūs, tada pakviesime organizacijų ir visuomenės atstovus, pakviesime tėvus ir globėjus, tada prašysime žurnalistų brangaus reklaminių žodžių. Dabargi einame į sunkų darbą, į rizikingą bandymą. Didžiutis dar neturime ku.

— Kas Dramos studijoje dėsytys ir ką?

— Bus dėstoma viskas, kas yra būtina aktoriumi mūsų sąlygose žinoti. Lietuvių kalba, jos kirčiavimas, tarsena, žodžio ir kalbos valdymas, aktorius kultūra. Toliau, vaidybos menas, improvizacija, scenos technika, grimas, etc. Aišku, bus neužmiršta ir Teatro istorija, pasaulinė ir Lietuvos, kiek tai leis sąlygos ir laikas. Dramos studijos vadovais ir lektoriais sutiko būti: kompoz. Darius Lapinskas (meninis vadovas), rež. Zita Kevalaitytė-Visockienė, akt. Dailia Juknevičiūtė — Šimoliūnienė,

rež. Algimantas Dikinis ir Anatolijus Kairys. Reikalui esant, bus pakviesta ir daugiau dėstytojų.

— Žinant dabartinio jaunimo apatiją lietuviškiems reikalams, kaip Jūs manote verbuti Dramos studijai narius? Ar tik per spaudą ar ir asmeniškai kontaktų?

— Ir vienaip ir antraip. Pirmiausia kreipiamės per spaudą ir radiją, tikėdamiesi mūsų spaudos, Margučio ir S. Baraus radijo palankumo. Jeigu į steigiamąjį susirinkimą neatvyktų pakankamas skaičius lankytojų, tada bus einama į jaunimo organizacijų susirinkimus ir net asmeniškai į namus, aiškinant jauniems žmonėms Dramos studijos svarbą lietuvių teatro kultūrai, lietuviškos scenos tęstinumui išlaikyti ir bendrai lietuviškos ugdymui tremtyje.

— Ar turite tokiems užsimojimams pakankamai lėšų?

— Teisingai pastebėjote — užsimojimai dideli, o lėšos mažos. Pradžiai turime, toliau prašysime paramos iš globėjų ir visuomenės. Aukos Dramos studijai ir Jaunimo teatro reikalams jau ir dabar priimamos. Kas negalės prisidėti darbu, tikimės tas prisidės pinigine parama. Kam rūpi lietuviškojo jaunimo pažanga lietuviškos darbuose, tas niekada neatsisakys mums padėti. Kultūros fondo adresas: 2943 W. 59th St., Chicago, Ill. Tel. HE 6-5151.

ADOMAS VARNAS PASAKOJA

(Atkelta iš 7 pusl.)

nuo arko, užšokęs ant arklio ir iškėlęs ne kardą, o žibintą, kaip simbolį šviesos, kultūros nešimo po visą Lietuvą.

Kai pagal šį projektą apie 1923 m. buvo išleistas mažas pašto ženklas, tai Adomas Jakštas pavadino tai ragana, užsisėdusia ant žirgo, su sluota rankoje. Suprantama, paveikslas, suspaustas į pašto ženklo miniatiūrą, nebuvo jau taip aiškus.

Lietuvos herbą kuriant

Prof. Adomui Varnui teko stiliuoti Lietuvos herbą. Užsienio reikalų ministerija pavedė Ad. Varnui paruošti projektą pastovaus valstybės herbo, norint įvairias variacijas suvienodinti, nes nebuvo patogus prieš užsienio atstovus anuo metu buvęs nevienodumas. Tai buvo 1924 ar 1925 m. Dail. A. Varnas dėl heraldikos kreipėsi į gen. Nagevičių, kuris patarė du svarbesnius dalykus: raitelio su arkliu aukštis ir plotis turėtų būti vienodi, sudaryti kvadratą, antra — kad raitelis kardą laikytų ne stačią iškęlę, o palenkęs gulsčiai, ir kompoziciniu atžvilgiu tai, atrodė, dailiau. Kardo makšties padėtis parinkta ne palinkusi nuo žirgo bėgimo, o statmena su žeme, kas reikštų pastovumą, tvirtumą.

Susitikimai su dr. Jonu Basanavičium

Prof. A. Varnui teko bendrauti su pačiais pagrindiniais Lietuvos laisvės kūrėjais.

— Kai 1913 metais grįžau iš Zakopanės į Vilnių, tekdavo dažnai susitikti su dr. Jonu Basanavičiumi, — pasakojo Ad. Varnas. — Eidavau tada į Lietuvių mokslo draugijos knygyną, kurį tvarkė dr. J. Basanavičius, ir ten teko tapti jo portretu. Rasdavau jį tiek įsigilinusį į lietuviškąsias knygas, kad nedrąsu būdavo nė trukdyti. Patalpos vėsios, oras nelabai smagus, gal nelabai vėdinamas, drėgnokas. Basanavičius sėdėdavo ir skaitydavo. Tokį jį ir nupiešiau. Daugiausia jis tada kalbėjo apie pasakų rinkinius. Su Basanavičiumi kalbėdavome apie A. Jaroševičiaus tuo laikotarpiu išleistą Lietuvos kryžių albumą, kuriame Basanavičius buvo parašęs įžangą. Basanavičius pasakodavo apie kryžių puošmenyse esančius simbolius, jų ryšį su graikų kūryba.

Basanavičius niekada ir niekuo nenusiskųdavo. Atrodė, vis buvo viskuo patenkintas. Lietuvių kalba iš jo burnos man atrodė tokia kilni. — Va kaip reikėtų lietuviškai kalbėti! — pamanydavau, — sako Varnas. — Taip jis aiškiai tardavo kiekvieną skiemenį. Nebuvau girdėjęs tokio lietuvių kalbos kilnumo. Nupieštas portretas pateko į karo muziejų Kaune.

Teko dalyvauti keliuose Liet. Mokslo dr-jos metiniuose susirinkimuose, kur buvo ir dr. Basanavičius. Laikydavosi labai oriai, buvo santūrus, bet ten, kur jam svarbu, atsiliepavo ryžtingai. Atrodė, kad jis kalba vis iš lėto, viską apmąstęs, — pasakojo A. Varnas. Vėl su dr. J. Basanavičiumi teko Ad. Varnui arčiau susitikti 1926 m. rudenį, kada jis buvo atvykęs į Kauną ir kada dailininkai P. Kalpokas, A. Galdikas, Vl. Didžiokas ir A. Varnas kūrė jo portretus. Dr. Basanavičius atėdavo į Meho mokyklą ir dailininkai jį piešė.

Vieno seanso proga dr. Basanavičius paprašė paskubinti portreto tapybą, nes artėja šalčiai, o jis neturįs šiltesnio drabužio, todėl norėtų greičiau grįžti į Vilnių. Tada mūsų dailininkai įtaisė jam kailinukus ir Basanavičius pasiliko, kol dailininkai darbą užbaigė.

Patalpa, kur buvo paskelbta Lietuvos laisvė

Dail. Adomui Varnui, grįžus iš Rusijos į Vilnių, teko aplankyti kambarį, kuriame buvo pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės aktas. Dailininkas jau tada planavo tapyti nepriklausomybės akto signatarų didesnę paveikslą. A. Varną į tą kambarį nuvedė Jadv. Chadakauskaitė (vėliau — Tūbelienė), kuri tada buvo Lietuvos tarybos sekretorė. Tas kambarys tai Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpiti būstinė, Didžioji G-vė Nr. 2.

Kambarys toks lyg salonukas, ne taip erdvus, bet ir ne mažytis. Kuklus minkštas soulas pasienų, keletas kėdžių, stalas palangėje. Kambarys ne žemas, senesnės statybos — gana aukštokas. Durs, berods, su langu. Į lauką berods tik vienas langas. Sienose buvo matyti kažkokia viena kita fotografija. Viskas atrodė gana kukliai. Ant stalo lyg buvo keletas knygų, berods ir rašomosios priemonės, bet be jokių spintų. Tai posėdžiui naudojama kukli patalpa.

Būdamas tame kambario prof. Varnas planavo, kurioj vietoj kurį signatarą, kokio padėty nutaupyti. Planavo nupiešti pirmininkaujantį Basanavičių stovintį, prie stalo — Klima sekretoriaujančią. Kitus — sūstojusius ir klausančius Basanavičiaus, skaitančius nepriklausomybės paskelbimo tekstą.

Tie tapybos planai įgavo konkrečią išraišką 1937 metais, kada buvo ruošiamas suaktinis pašto ženklas, skirtas paminėti Nepriklausomybės paskelbimo 20 metų sukaktį. To, dail. Varno sukurtas ženklo viršuje įrašas "1918. Lie tuva. 1938". Apačioje: "1918.II. 16. Lietuvos taryba skelbia nepriklausomą Lietuvą". Apačioje kampuose — ženklo vertė centais. Viduryje — paveikslas visų nepriklausomybės akto signatarų. Pačiame paveiklslo centre — dr. Basanavičius, šalia Ant. Smetona ir dr. J. Saulys, aplinkui visi kiti nepriklausomybės akto signatarai.

Šis ženklas buvo pirmas iš Lietuvos pašto ženklų, spausdintų giliausioje Londone. Ženklas buvo įvairių kainų ir kelių spalvų.

Muzika ir literatūra "Satrijoj"

Studentai šatrijičiai Chicagoje vasario 4 d. vėl susirinko savo kultūrinę popietę, šį kartą Aldonos Zailskaitės bute. Šatrijičiai šitaip krūvon susijungę, norėdami geriau pažinti įvairius menis ir jų kūrėjus. O tokioj aplinkoj ir nuotaijoj būna gera progą pasireikšti ir su sava kūryba bei išgirsti apie ją kitų nuomonę.

Šį sykį Aldona Zailskaitė, pati domėdamasi moderniąja muzika, paprastai ir sugestysia visus supažindino su žymiojo rusų kompozitoriaus Igorio Stravinskio kūryba, ypač su jo "Pavasario apeigomis". Šis kūrinys kadaise buvo sutiktas labai nepalankiai, jį atliekant, kildavo net riaušės. Dvidešimto amžiaus pradžios publika nesuprato ir

neįvertino Stravinskio naujovių. Gi jo atneštasias naujoves Aldona čia pat pailiustravo su gitarra. Po tokios įdomios įžangos, išklausėme ir visas "Pavasario apeigas", kurių vienoje vietoje aiškiai suskamba senos lietuviškos dainos motyvas.

Popietėje savo kūrybos skaitė Augustinas Idzelis. Tai buvo gyvas ir humoru atautas gabalas iš ilgesnės novelės, vaizduojančios čionykščio lietuvių studento dienas. Būtų gera spaudoje išvysti ir visą šią Augustino Idzelio novelę.

Po oficialiosios popietės dalies sekė tradicinė šatrijičių karšta obuolių sūka, pokalbiai įvairiomis temomis ir savos kūrybos vieni kitiems pasiskaitinėjimai iki gero vakaro. Štr.

Pedagoginio Lituanistikos instituto Chicagoje vasario mėn. 3 d. ruoštas Atsisveikinimas su Putinu paliudijo, kad dar yra nemažai žmonių, vertinančių kūrybą ir jaunųjų studentų kultūrinę pastangą. Jaunimo centro didžiosios salės parteris ir balkonas buvo sausakimšai užtvindyti publikos.

Nuotr. V. Noreikos